

EXAMENSARBETE

Våren 2011

Sektionen för lärarutbildning
Kriminologi III

Från rosa moln till djupa dalar

– en kvalitativ studie om social kontroll och
alkohol bland ungdomar i årskurs nio

Författare

Pontus Lundh

Filip Lundstedt

Handledare

Fredrik Svensson

Examinator

Joakim Thelander

I. Abstract

II. Nyckelord: Attachment, sociala band, informell kontroll, alkohol, föräldrar, skola, vänner, fritidsintressen, rollfunktion.

III. Förord

Vi vill tacka vår handledare Fredrik Svensson för värdefulla synpunkter under studiens gång. Vi vill även tilldela ett stort tack till skolorna och respondenterna som gjorde det möjligt att genomföra denna studie.

IV. Sammanfattning

Att finna förståelse varför ungdomar börjar dricka var fokuset för studien från början. Den ursprungliga tanken med studien var att endast undersöka ungdomarna som drack alkohol. Men under studien framkom det ungdomar som aldrig rört en droppe alkohol och vi fann det intressant att belysa det vi valt att kalla extremgrupper.

Vi vill med vår studie lyfta fram ungdomarnas berättelser om vilken rollfunktion den har i grupper där alkoholen brukas men även i de grupper där alkohol aldrig brukats. Vi analyserar familjens, skolans men framförallt vännernas rollfunktion utifrån våra respondenters berättelser.

Syftet med studien var från början att se vilka faktorer som ligger bakom att ungdomar börja dricka men under studiens gång intresserade vi oss även för faktorer som håller ungdomar borta från alkohol. Vi har valt att belysa attachment till föräldrar och vilken roll den kan spela i skolan och bland vännerna. Attachment fokuserar på vilken grad föräldrainsikten är, det vill säga vilken närvaro föräldrarna har till ungdomarna. Samt vilken roll den spelat för ungdomarna.

Vi har valt att använda oss av den kvalitativa metoden intervjuer. Vi bestämde oss för att intervjuerna skulle vara explorativa och att teman som rörde familj, skola och vänner skulle vara i fokus. Vi bestämde oss för att samtidigt utgå från Travis Hirschi (2001) teori om de sociala banden och låta materialet styrka teorin. Vi valde att intervjua ungdomar i årskurs nio och undersöka vilken rollfunktion alkohol har och inte har. Sammanlagt genomfördes tolv

intervjuer där tio var med ungdomar från två olika skolor, samt rektorn från respektive skola. Konkreta förklaringar varför ungdomar börjar dricka och att vissa avhåller sig från alkohol är, inom ramen för denna studie, problematiskt att summera beroende på ämnets komplexitet.

Vår studie har emellertid pekat i riktningen om att attachment till föräldrarna framstår som den mest betydelsefulla i förhållande till skolan och vännerna.

Vidare forskning på attachment till föräldrarna är ett fullgott förslag då denna studie indikerar att föräldrarna har en betydande roll.

Innehållsförteckning

I Abstract	II
II Nyckelord.....	II
III Förord	II
IV Sammanfattning.....	II
1. Inledning, problemformulering och syfte	7
1.1 Inledning.....	7
1.2 Problemformulering.....	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
2. Teorigenomgång	9
2.1 Travis Hirschis teori om de sociala banden	9
2.2 Begreppsdefinitioner.....	12
2.2.1 Avvikelse	12
2.2.2 Konformitet.....	12
3. Vidareutvecklande forskning på de sociala banden.....	13
3.1 Crime in the making	13
3.2 Svensk forskning om de sociala banden.....	14
4. Tidigare forskning om alkohol.....	15
4.1 Det historiska perspektivet	15
4.2 Jonas Rings teori om alkoholbruk bland elever i årskurs nio	15
4.3 Anden i flaskan och kritiska miljöer.....	15
4.4 Preventionsarbete.....	16
5. Metod och genomförande	18
5.1 Metodval	18
5.2 För- och nackdelar med metodvalet	18

5.3 Test av intervjuguide	20
5.4 Intervjuernas urval	20
5.5 Etniska överväganden	21
5.6 Dokumentationsstrategi	22
5.7 Rollen som intervjuare	22
5.8 Analysarbetet	22
5.9 Analytisk presentation av empirin	23
6. Resultatredovisande analys	25
6.1.1 Presentation av intervjupersonerna	25
6.1.2 Extremerna	25
6.1.3 Rektoreorna	25
6.2 Ungdomarnas berättelser om alkoholens sociala funktion	26
6.2.1 Den informella kontrollen- Familj, skola och vänner	26
6.2.2 Extremernas informella kontroll- Sofie och Lotta	26
6.2.3 Föräldrar	26
6.2.4 Skolan	28
6.2.5 Vänner	28
6.2.6 Attityd till alkohol	29
6.2.7 Extremernas informella kontroll- Henrik och Simon	30
6.2.8 Föräldrar	30
6.2.9 Skolan	31
6.2.10 Vänner	31
6.2.11 Attityd till alkohol	34
6.3 Skolornas preventionsarbete	37
6.3.1 Preventionsarbete enligt Mats	37
6.3.2 Preventions arbete enligt Anders	38

6.2.3 Extremernas reflektioner kring skolans preventionsarbete	39
7. Analytisk diskussion.....	41
7.1 Sofie och Lotta	41
7.2 Henrik och Simon	44
8. Slutdiskussion.....	48
8.1 Diskussion.....	48
8.2 Slutsatser utifrån frågeställningen	49
8.2.1 Kan alkoholvanor bland ungdomar spela en viktig social roll?	49
8.2.2 Kan alkoholvanor bland ungdomar vara en orsak av starka sociala band till vänskapskretsar?	49
8.2.3 Kan det finnas andra vanor utöver alkohol som uppfyller samma sociala funktion?	49
8.2.4. Har skolan informerat eleverna om alkohol?	50
8.2.5 I vilken utsträckning har eleverna tagit del av informationen(informationsfilm och eller hemuppgift)?.....	50
8.2.6 Har det påverkat elevernas syn på alkohol?	50
8.3 Personliga reflektioner	51
9. Källförteckning.....	52
9.1 Referenser	52
9.2 Internet.....	53
10. Bilagor	54
Intervjuguide.....	54

1. Inledning, problemformulering och syfte samt frågeställningar

1.1 Inledning

Människor, unga som gamla har en relation till ungdomar. Vad är det som händer när ungdomar vill bryta sig loss från sina föräldrars kontroll och stå på egna ben? Ungdomsåren kan innehålla omvälvande perioder för föräldrarna men även för ungdomarna själva (Brå 2003:6). Då ungdomarna utforskar samhällets alla möjligheter tillkommer även ansvarstagande och utmaningar som inte alltid gör ungdomarna nöjda. Utifrån Brå (2003:6) är vuxna individers förmåga att lyssna på ungdomar och förstå deras behov kan vara en komplicerad uppgift. En lösning på problemet inte alltid ligger nära till hands.

Ungdomar som får en distans till föräldrar ökar risken för en dålig skolgång vilket sin tur ökar risken till negativa vägval ihop med umgänget (Travis Hirschi 2001). Vägvalet riskerar att ungdomarna väljer alkohol som ett medel att komma ifrån verkligheternas jobbiga situationer. Detta resulterar då i flera negativa följder. Detta är ett avvikande beteende som samhället inte accepterar. Att hjälpa ungdomar som vandrar på en felaktig väg borde vara alla vuxnas självklara val. Valet innebär mycket arbete för den vuxne individen (Brå:2003:6). Detta bidrar till en ökad förståelse på vilket sätt alkoholkonsumtion används bland ungdomarna. Vårt syfte med denna studie är att komma en bit på vägen att få vuxenvärlden att finna förståelse på vilken roll alkohol har.

1.2 Problemformulering

Ungdomarnas alkoholvanor har varit ett aktuellt och omdebatterat ämne under flera decennier (Estrada & Flyghed 2007:57–70). Forskning inom området har pekat på risktendenser för ett avvikande beteende som i förlängningen kan leda till en kriminell bana (Brå 2010:6), eller Travis Hirschis (2001) resonemang om avvikelse. Men trots att denna ungdomsproblematik har varit uppe i den offentliga debatten under många år kvarstår problemet, Estrada & Flyghed (2007:9). Massmedia väljer att informera samhällets invånare om avvikande beteendet ökar bland ungdomarna och att den sjunker allt längre ner i åldrarna (Estrada & Flyghed 2007:361). Detta har varit en fortlöpande trend som rapporterat samma sak år efter år. Uppmärksamheten kring ungdomars vardagssituation *utifrån deras egna berättelser* har varit bristfälliga från forskningen. Philip Lalander (1998:23,69) menar att forskningen inriktat sig på ”*skadliga verkningar*” och att kvalitativa studier gällande alkohol är mycket sällsynta.

Vi vill med denna studie lyfta fram och belysa ungdomarnas egna berättelser kring vilken rollfunktion alkohol spelar i deras vardag. Vi vill även undersöka vilken utsträckning familj, skola och vänner påverkar (positivt som negativt) på ungdomarnas vägval till alkoholen.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att finna svar på hur alkoholvanorna ser ut bland de ungdomar vi intervjuar. Vi vill också undersöka inverkan av familj, skola och vänner i vardagen och betydelsen av sociala band utifrån ungdomars berättelser, erfarenheten och upplevelser. Utifrån ungdomarnas berättelser kommer vi knyta an till vedertagna kriminologiska teorier. Slutligen vill vi också undersöka om ungdomarna tagit del i skolans eller kommunens eventuella preventionsarbete mot alkohol.

Vår huvudfråga utifrån problemformulering är följande: **Har alkoholen en rollfunktion bland ungdomar?**

Huvudfrågan har sedan lett till flera preciserade frågeställningar vilka är följande:

1. Kan alkoholvanor bland ungdomar spela en viktig social roll?
2. Kan alkoholvanor bland ungdomar vara en orsak av starka sociala band till vänskapskretsar?
3. Kan det finnas andra vanor utöver alkohol som uppfyller samma sociala funktion?
4. Har skolan informerat eleverna om alkohol?
5. I vilken utsträckning har eleverna tagit del av informationen (informationsfilm och eller hemuppgift)?
6. Har det påverkat elevernas syn på alkohol?

2. Teorigenomgång

I följande kapitel redogör vi vår huvudteori och viktiga nyckelbegrepp.

2.1 Travis Hirschis teori om de sociala banden

I ”*Causes of Delinquency*” (2001) identifierar författaren Travis Hirschi fyra sociala band eller kontrollerade mekanismer. Dessa är: 1. Attachment (känslighet inför andras ogillande), 2. Commitment (investering i konventionell livsstil), 3. Involvement (graden av involvering i konventionella aktiviteter) och 4. Belief (styrkan hos den moraliska övertygelsen att följa samhällets regler). Teorin är avsedd att förklara ungdomsbrottslighet. Eftersom detta är en kontrollteori vänder man på frågan ”Varför lyder man inte samhällets regler?” Utgångspunkten blir istället ”Varför lyder man samhällets regler?”. Avvikande beteende tar man för givet och konformitet måste förklaras (Hirschi 2001:10).

Enligt Hirschi resulterar brottsliga handlingar när en individs band till samhället är svagt eller brutet (Hirschi 2001:18). Ju starkare band (känslighet) inför familj, skola eller vänner desto mer sannolikt att en individ avhåller sig från avvikande beteende. En kontrollerande mekanism blir att den eventuella smärtan (skammen) som uppstår blir outhärdlig och dyrbar för individen i fråga. Enligt Hirschi och andra kontroll teoretiker är vi alla rationella kalkylerande varelser, kapabla att väga kostnader mot vinster av sitt handlande. Personer som beräknar de sociala förlusterna av brott lågt kan enligt teorin vara mer brottsbenägna än personer som beräknar de sociala förlusterna högt.

Definitionen för attachment är ”känslighet inför andras ogillande” (Hirschi 2001:16). Svag attachment skulle i sådana fall tolkas som likgiltighet eller okänslighet inför andras ogillande. Skulle avsaknaden av, eller svag, attachment till andra neutralisera den egna moralen?. Kontroll teorier antar att det finns en variation; för vissa är moraliskt hänsynstagande viktigt, för andra är det inte viktigt. Den sociala kontrollen blir i detta fall den rationella och kalkylerande komponenten. Hirschi citerar den kände sociologen Emile Durkheim ”Vi är moraliska varelser i den utsträckning vi är sociala varelser” (Durkheim 1961:64; Hirschi 2001:18).

Hirschi tolkar ”sociala varelser” med att man internaliserat samhällets normer. Dessa normer är

delade av samhällets medlemmar och att överträda dessa normer är att agera tvärtemot andras önsknings och förväntningar. Om man är okänslig inför detta och inte bryr sig om andras åsikter är man inte heller bunden av normer. Och är man inte bunden av normer så är man inte längre social och därmed omoralisk. Man är således fri att avvika. Hirschi drar slutsatsen att kärnan i internalisering av normer, samvete och överjag ligger i individens attachment till andra. På detta vis kan en persons attachment till andra mätas oberoende av hans avvikande beteende (Hirschi 2001:19). Attachment är ett oerhört kraftfullt element. Enligt Hirschi så kan ett starkt attachment till kriminella umgängeskretsar ändå vara brottsavhållande (Hirschi 2001:135). Det starka bandet fungerar som ett immunförsvar till kriminella influenser i sin omgivning. Hirschi menar dock att attachment även kan kopplas till vänner och skola. Och att ett svagt attachment till vänner kan kompenseras av ett starkt attachment till skola. Hirschi menar att sociala faktorer påverkar attachment.

”Vi lyder samhällets regler av rädsla för konsekvenserna”, så förklarar Hirschi den rationella komponent som kallas commitment, (Hirschi 2001:20). En individ som investerar i en utbildning, eget företag eller bygga upp ett rykte har dessa ställningstaganden att ta hänsyn till vid avvikande beteenden. Han måste ta hänsyn till kostnaderna och risken att förlora det man en gång byggt upp i en konventionell livsstil. ”Om attachment till andra är motsvarigheten till överjaget eller samvetet är commitment motsvarigheten till jaget eller det sunda förnuftet” (Hirschi 2001:20). Ett organiserat samhälle är uppbyggt på ett sätt som riskerar att en individ kan förlora det man investerat i vid brottslig aktivitet. Dessa investeringar blir samhällets försäkran om att individer följer reglerna.

Men det handlar dock inte endast om vad man redan har utan vad man kan uppnå. Ambitioner och framtidsutsikter kan också slås i kras och spelar därmed en viktig roll i skapandet av konformitet (Hirschi 2001:21).

När det gäller involvement går tankegången att en individ helt enkelt är för upptagen med konventionella aktiviteter att det knappast finns tid eller utrymme för avvikande beteenden (Hirschi 2001:22). Särskilda omvårdnadsprogram och militärtjänstgöring för ungdomar har debatterats i avseende på social kontroll. Hirschi menar att en avvikande individ bryter mot

normer han redan tror på (Hirschi 2001:23). Strainteorin bygger på detta antagande. Motivation är ledordet enligt strainteoretikerna. Kontrollteorin har en annorlunda och mer problematisk förklaring. En förklaring är att den avvikande individen rationaliserar sitt beteende så att han både kan bryta mot regeln och samtidigt behålla sin tro på den. Denna ”neutralisering” skulle då inträffa före den avvikande handlingen (Hirschi 2001:25). Hirschi förkastar dock detta tankesätt eftersom neutralisering innebär att det finns moraliska hinder för avvikande handlingar. Men om man tar bort de moraliska hindren är varken neutralisering eller motivation nödvändiga. Och det är precis vad Hirschi väljer att göra, rent hypotetiskt. Han förklarar det med att många varken känner respekt eller en moralisk skyldighet gentemot samhällets regler. Hirschi menar att de övertygelser som friar en individ att begå avvikande handlingar är omotiverade. Att det finns en *variation* i den utsträckning individer tror de borde följa samhällets regler. Ju mindre man tror på att man borde följa de, desto större risk att man bryter mot de (Hirschi 2001:16).

En persons övertygelse på den moraliska validiteten av normer är försvagad. Risken för normöverträdelse är därför stor. Ingen motivation krävs för att förklara varken svagheten i hans övertygelse eller den avvikande handlingen i sig. Hirschis grundargument är just antagandet att ”det finns en variation i tron på den moraliska validiteten på sociala regler” (Hirschi 2001:26). Hirschi argumenterar för att det är den moraliska validiteten, stark eller svag, som avgör om en individ bryter mot den eller inte. Inte regeln sig. En individ kan tycka att det är fel att stjäla en bil samtidigt som han just stjal en bil. Men han gör det ändå eftersom det inte finns något moraliskt hinder till att stjäla en bil.

Hirschi nämner även sambandet mellan attachment och belief. Om en individ respekterar sina föräldrar kommer han även respektera deras regler. Försvagas respekten till föräldrarna förlorar även deras regler betydelse. Dock kan tron på regler kvarstå även om respekten dessa härstammade ifrån inte längre finns kvar. Hirschi ser dessa element som oberoende och motiverar samtidigt separationen (Hirschi 2001:30).

2.2 Begreppsdefinitioner

2.2.1 Avvikelse (Delinquency)

Travis Hirschi definierar avvikelse genom handlingar vars upptäckt är tänkt att resultera i bestraffning för de personerna som begår handlingen, av representanter av det större samhället. I denna studie har vi, utifrån Hirschis definition, valt att definiera avvikelse (och avvikande handlingar) som exempelvis, minderåriga som köper och/eller dricker alkohol och där respondenterna själva uppgett om de har personligen varit i kontakt med socialtjänst eller polis. Avvikande vänner definieras utifrån samma principer (Hirschi 2001:47).

2.2.2 Konformitet

Hirschi beskriver att investeringsföremålen han använde i sin studie valdes utifrån att representera attachment till föräldrar, attachment till skola och commitment till konventionell prestation.

Vi har definierat investering i konformitet utifrån Hirschis definition.

3. Vidareutvecklande forskning på de sociala banden

3.1 Crime in the making

Robert J. Sampson & John H. Laub (1993) presenterar i *Crime in the making* en vidareutveckling av Hirschis (1969) teori om de sociala banden. Forskningen belyser de sociala banden mellan attachment till familj, skolan och vänner, som vid försvagningar ökar risken för avvikande handlingar.

Forskningsresultatet belyser att kriminalitet är en orsak av försvagad social kontroll som genom försvagning i ett livsförlopp, från födseln upp till vuxen ålder leder till avvikande handlingar (Sampson & Laub 1993:244f). Det poängteras även att försvagade sociala band kan repareras genom nya band (exempelvis giftermål) till familj, skola och vänner.

Sampson och Laub menar i sin teori att tre avgörande sociala band som vid försvagning ökar risken för avvikande handlingar.

Det betonas även att familjen formar den strukturella bakgrunden och påbörjas från födseln upp till tio års ålder (Sampson & Laub 1993:65f, 244f).

Forskningen belyser faktorer som låg socioekonomisk status, familjens storlek, familjestörningar, föräldrarnas avvikande handlingar är grogrunden för försvagat attachment till familjen. Vidare belyser Forskningen att den sociala kontrollprocessen som försvagas till familjen i senare barndom (6-10 år) är bristande kontroll från föräldrarna, hotfulla men framförallt för hårda straff och föräldrarnas avvisande, som i ungdomsåren (10-17 år) kan leda till avvikelser.

Vidare belyser forskningen att: Från ett socialt kontrollperspektiv är skolan, såsom familjen en viktig anknytning till att förhindra kriminalitet. Skolan såsom familjen kan utöva auktoritet över barnen. Läraren kan väldigt enkelt utskilja avvikande beteende för en stor grupp barn. Skolan har ett intresse att i högre grad jämfört med familjen upprätthålla ordning och på så sätt kontrollera störande beteende. Ett starkt attachment till skolan har en stark negativ effekt på avvikande handlingar, (1993:247). Forskningen betonar att skolan har en viktig roll som socialiserande institution och att en svag attachment till skolan, genom dåliga prestationer och svag attachment bidrar till avvikelser, (1993:101-104).

Det sistnämnda som forskningen belyser är attachmentet till vännerna. Faktum är att de flesta avvikande handlingar görs i grupp och personerna som utför handlingarna har troligtvis avvikande vänner. Forskningen förklarar att avvikande vänner influerar avvikelse starkt, (1993:244f, 247). Detta eftersom vänner influerar genom sitt påverkande till att, attachmentet till skolan och vänner försvagas (Sampson & Laub 1993:247).

En förutsättning för att attachmentet till avvikande vänner skall kunna förstärkas är enligt Sampson & Laub (1993:247) att en försvagning till framförallt familjen är av betydelse men också att svagt attachment till skolan spär på processen mot avvikelse. Dock poängterar forskningen att försvagningarna av attachment, sker genom en process från födseln upp till sjutton års ålder vilket ökar risken för avvikelse och risken för kriminalitet.

3.2 Svensk forskning om de sociala banden

Felipe Estrada & Janne Flyghed (2007) presenterar i boken *den svenska ungdomskriminaliteten*, en kvantitativ studie om riskfaktorer och brott bland ungdomar i årskurs nio, även (Brå 2010:6) belyser detta.

Studien omfattade totalt femtusen trehundra enkäter som delats ut till elever i årskurs nio där både killar och tjejer deltar i enkätstudien.

Forskningsresultat visar att försvagade sociala band till familjen och skola, samt avvikande vänner kan ses som riskfaktorer till avvikande handlingar (Estrada & Flyghed 2007:125).

Vidare belyser forskningen att föräldrainsynen är en viktig komponent mot förhindrandet av avvikelse och att graden av insyn är avgörande (Estrada & Flyghed 2007:125) även (Brå 2010:6). Detta i likhet med Travis Hirschis (2001) forskning om de fyra brottsreducerande banden.

4 Tidigare forskning om alkohol

I följande kapitel kommer vi att presentera tidigare forskningsstudier relaterat till ungdomar och alkohol.

4.1 Det historiska perspektivet

Felipe Estrada & Janne Flyghed (2007) presenterar i *Den svenska ungdomskriminaliteten* att alkoholberusning mellan 1920-1955 var i stort sett oförändrad. Under 1955-1970 ökade konsumtionen dramatiskt för att sedan minska under 1980-1990 och öka igen från 1990 och framåt. Ökningen av alkoholberusning men även narkotika har ökat trots att den formella kontrollen på området skärpts sedan 1970. Forskningen beskriver att ökningen sker eftersom motbokssystemet avskaffades (1955) och ransoneringen av alkohol upphörde (Estrada & Flyghed 2007:60ff). Vidare betonar även motbokssystemets avskaffande innebar en breddning inom alkoholkonsumtionen. Motbokssystemets upphörande resulterade i att alkoholens tillgänglighet för ungdomarna ökade dramatiskt, eftersom alkohollangningen inte längre behövde ske utifrån langarens egna ”ranson” (Estrada & Flyghed 2007:61). Vidare poängteras även att huvuddelen av ökningen faller på grupper som är socialt utsatta. Ungdomar med låg utbildning i storstäder och som växer upp i problemfyllda områden med hög arbetslöshet tenderar att hamna i ett bruk av alkohol eller narkotika, Estrada & Flyghed (2007:60–65).

4.2 Jonas Rings teori om alkoholbruk bland elever i årskurs nio

Jonas Ring visar i forskningsrapporten (Brå 2010:6) att andelen ungdomar som druckit sig berusade har sedan 1995, tenderat att minska procentuellt fram till 2010.

Forskningens slutsatser om alkoholens roll bland ungdomarna är: (1) Ungdomarna har en uttråkad livsstil med omfattande kamratumgänge (2) Umgänget innefattar ofta andra brottsbelastade individer och (3) Alkoholberusning och skolk ingår ofta i detta umgänge.

Forskningsresultaten betonar att alkoholberusning i unga år kan ses som en riskfaktor att hamna i kriminalitet, (Brå 2010:6) även (Brå 2005:4).

4.3 Anden i flaskan: Identitetsförädling och kritiska miljöer

Philip Lalander (1998) presenterar i sin forskning att alkoholkonsumtion hos ungdomar kan vara en form av identitetsskapande (Lalander 1998:302), i likhet med Simon Lindgren (2009:

29-42) och Erling Bjurström (2009: 246-269) resonemang. Lalander menar att ungdomstiden kan ses som en period kännetecknad av ett intensivt identitetsarbete. Med social identitetsförädling förklaras följande: ”en interaktionsprocess som äger rum mellan människor som har anledning att de tror och bekräftar varandra. Genom att en person i gruppen säger något eller rör sig på ett specifikt sätt svarar de andra på olika sätt och processen sätts igång”, (Lalander 1998:302). Då skapas en bild av vem man vill vara liksom en bild av vem man inte är eller inte vill vara. Lalander betonar att en viktig förutsättning för identitetsförädlingen skall kunna äga rum är att de individer som interagerar upplever tillit till och empati för varandra. Känslorna av trygghet som utvecklas i den sociala gruppen gör att dess medlemmar vågar och finner det rimligt att ifrågasätta etablerade definitioner av hur människan skall agera och hur världen är konstruerad.

Det *andra* Lalander betonar är alkoholrumen (miljö där alkohol finns och nyttjas i en grupp) som en kritisk miljö där individen kan få sin identitet ifrågasatt utav gruppen genom att (1) Att man kanske inte duger i andras ögon, och att man är utanför i någon bemärkelse och (2) Att de andra inte enbart är ens vänner utan även en källa till osäkerhet i det att de skulle kunna underkänna ens identitetsanspråk (Lalander (1998:312f).

4.4 Preventionsarbete

Ingrid Sahlin (2000) beskriver i ”*Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*” olika preventionsmodeller för att förhindra brott och stärka tryggheten i samhället. Sahlin nämner fyra olika preventionsmodeller varav socialisationsmodellen, en modell som används i syfte att upplysa om droger och alkohol till samhällets individer.

Sahlin (2000:94ff) betonar att socialisationsmodellen avser åtgärder som förväntas främja individens positiva utveckling och integrering i samhället. Denna utbildning och träning syftar till att stärka individens autonomi liksom även attityd och normpåverkande åtgärder.

Verksamheter inom skolor, fritidshem och fritidsgårdar hör till detta fält liksom ett stort antal förebyggande projekt som syftar att utöka ungdomarnas delaktighet i samhället. Generella insatser för att påverka individernas beteenden såsom folkhälsouppllysning och drogprevention

genom informationskampanjer kan också inkluderas. Så länge att syftet är att ändra individens beteende för att öka deras välbefinnande såsom som de själva definierar det. Vård, omsorg och terapi, som individen själv önskar, efterfrågat stöd i skolan eller familjen och annat individuellt bistånd hör också till socialisationsmodellen.

Sammanfattande syftar socialisationsmodellen på att öka individens styrka, socialt stöd och resurser i omgivningen. Samtidigt minskar individernas begränsningar, sociala stress och pressen från omgivningen (Sahlin 2000:95).

Forskningen betonar även att misslyckanden i skolan har starka samband med ungdomars asociala beteenden, inklusive kriminalitet. Sahlin pekar på att ofta tas det för givet att dåliga skolresultat är en följd av barnens problematiska beteenden och deras hemförhållanden. Men samtidigt understryker hon att föräldrarna har en avgörande betydelse.

5 Metod och genomförande

I följande kapitel redogör vi vårt metodval och genomförande.

5.1 Metodval

Utifrån studiens art valde vi att använda oss av den kvalitativa metoden delvis temastrukturerad intervju, Asbjörn Johannessen & Per Arne Tufte (2002:98). Intervjuerna var vår enskilda metod för att samla in empiriskt material till den tematiska analysen.

Vi valde att använda oss av temastrukturerad intervju eftersom den erbjuder intervjuaren ett *empirinärt förhållningssätt* till teman som grundas utifrån det empiriska materialet. Metoden valdes eftersom vi kom att göra en explorativ studie. Vi valde sedan utifrån det empiriska materialet framställa olika teman som vi exemplifierade med citat från intervjuerna. Denna metod inspirerades vi ifrån Karin Widerberg (2002:144 f).

Vi valde att använda oss av transkription för att skriva ut vårt intervjumaterial (David Silverman 2010:239ff).

5.2 För- och nackdelar med metodvalet

Fördelen med detta metodval var att vi kunde testa de aktuella teorierna vi fann relevanta för det empiriska materialet. Vi kunde även samtidigt som detta vara öppna för nya tolkningar som kunde utmana våra aktuella teoribildningar. Vi fann även möjlighet att se något nytt (Attachment till föräldrar) i det empiriska materialet (Widerberg 2002:145).

En fördel vi fann med temastrukturerade intervjuerna var att intervjuguiden belyser olika teman vilket gav våra respondenter möjligheten att komma med fördjupande information (Asbjörn Johannessen & Per Arne Tufte 2002:98).

Konklusionen vi kom fram till gällande sammanfattning av intervjuerna var att: Det inte skulle ge samma djup som en transkription och metodvalet kan vara avgörande i analysen. Vi valde därför transkription eftersom det gav oss en större möjlighet att tolka vårt empiriska material och även nå ett så nyanserat material som möjligt (Widerberg 2002:114ff).

Vi valde sedan att göra en explorativ studie. Fördelen vi fann med att göra en explorativ studie var att vi kunde undersöka vad empirin förde oss fram till. Vi fann att vi inte kommer utgå ifrån

en specifik sociala bands teori, utan vi kom att undersöka vad det empiriska materialet gav för möjlighet till ett teoretiskt bildande och val av teori (Widerberg 2002:145).

Vi fann sedan att en kvalitativ studie gav möjligheten att studera ett beteende genom att observera och identifiera fenomenet (Johannessen & Per Arne Tufte 2002:68f).

Svårigheterna med att vara intervjuare är att respondenterna kan belysa helt andra saker än det sökta. Det empiriska materialet kan i slutändan innehålla mycket mer information om ett annat fenomen än det sökta. En vanlig orsak till att respondenter belyser andra saker än det sökta är att en viss händelse nyligen ägt rum. Respondenterna kan mycket väl vilja prata om den senaste aktiviteten ihop med familjen. Detta kan leda till att vi får veta mycket mer om ett annat fenomen än det söka. Vi kanske får veta väldigt mycket om familjerelationen istället för relationen till alkohol, likhet med Sjöberg & Wästerfors (2008:67ff). Detta kan vara mycket intressant eftersom vi gör en explorativ studie och sökte ett brett material för att tillföra mer nyans och substans till studien. Men det kan samtidigt orsaka problem eftersom det kan kringgå våra frågeställningar. Dock under studien upplevde vi bara ”Attachment” till föräldrarna som det utstickande. Vi fann inget som direkt kom på sidospår med vår frågeställning.

Ett annat problem som vi diskuterade kring var relationen mellan intervjuare och respondent. Vilket vi fann som en väsentlig faktor till att underlätta intervjusituationen. Vi valde att genomföra intervjuerna i skolmiljön eftersom det är en plats respondenterna vistas i varje dag. Valet medförde en avslappnad atmosfär men det fanns en stor risk för olika störningar (Johannessen & Tufte 2002:100). Vi valde därför skolmiljön eftersom det gav större trygghet för respondenterna. Vi valde även att göra detta eftersom vi fann det lättare att få tag i respondenter till vår studie som skulle forma det empiriska materialet.

Ett annat problem som kan tänkas uppkomma är hur respondenterna uppfattar oss som intervjuare. Egenskaper som kön, ålder och etnisk tillhörighet, samt uppträdande och utseende (*kläder*) kan skapa avstånd. Vi valde därför att klä oss ”vardagligt” genom med vår egen klädsel lika respondenternas (Johannessen & Tufte (2002:100). Dock var detta inget vi fann som problematiskt under genomförandet av intervjuerna.

Vi valde sedan att reflektera kring att intervjuer kunde innehålla svåra och byråkratiska frågor

vilket kunde göra att respondenterna inte förstår frågan och gav otydliga svar. Vi fann det betydelsefullt att undvika frågor som kunde problematisera intervjun genom byråkrati och upprepningar. Vi kom därför fram till att det var viktigt för oss att respondenterna enkelt skulle förstå frågorna (Johannessen & Tuft 2002:100). För att ytterligare minimera risken för missförstånd valde vi även att genomföra testintervjuer.

5.3 Test av intervjuguide

Forskaren är det viktigaste redskapet i försöket att nå fram till respondenterna och förstå deras berättelser, Karin Widerberg (2000:16f). Vi valde därför för att minimera risken att vår intervjuguide innehöll krångliga frågor som respondenterna inte skulle kunna förstå eller framförallt kunna tolka på fel sätt genom att testa vår intervjuguide. Vi valde att fråga några personer i vår omgivning om de förstod frågorna men framförallt om någon fråga var felformulerad. Vi fann vår intervjuguide till belåtenhet och valde efter detta test att utgå från vår intervjuguide utan revidering.

5.4 Intervjuernas urval

Vi valde att genomföra totalt tolv intervjuer i sin helhet. Vi intervjuade tio ungdomar i årskurs nio. Detta eftersom det underlättar intervjun eftersom vi kringgår målsmans skriftliga tillstånd, *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, 18 § Om forskningspersonen har fyllt 15 år men inte 18 år och inser vad forskningen innebär för hans eller hennes del, skall han eller hon själv informeras om och samtycka till forskningen på det sätt som anges i 16 och 17 §§.*

Vi valde respondenter utifrån en observation vi genomfört i den aktuella skolan. Vi strävade efter ett urval som möjliggör ett nyanserat material till vår explorativa studie (Widerberg 2002:140ff) Vi observerade fältet där det empiriska materialet skulle tillhandahållas. Utifrån observationen strävade vi mot ett urval där fem killar och fem tjejer erbjöds att delta i en intervju. Detta metodurval fångar en större nyans till vår explorativa studie (Widerberg 2002:92f, 140f).

Vi valde att genomföra intervjuerna i två olika kommuner i Skåne. Varje skola representeras av fem respondenter. Vi erbjöd även rektorn på de aktuella skolorna att ge sin bild av skolans

preventionsarbete mot alkohol och droger.

Vi anser det är viktigt att ha båda könen representerade i undersökningen eftersom det ökar möjligheten att fånga olika nyanser, innebörder och variation i ämnet vi studerar. Det ger även större möjligheter att tillhandahålla mer viktig information och genom metodvalet inte riskera att värdefull information går förlorad (Ingrid Lander, Lotta Pettersson & Eva Tiby 2003:8–16).

5.5 Etiska överväganden

Studien vi genomförde innehöll vissa känsliga frågor. Ungdomarnas berättelser kan innehålla en väldigt känslig bakgrund så vi vidtog försiktighetsåtgärder gentemot skyddet av deras identitet. En förutsättning är att ge ungdomarna pseudonyma namn för att tillhandahålla anonymitet. Vi valde även att inte skriva ut ungdomarnas etnicitet eftersom risken att stämpla en grupp kan undvikas. Vi valde även att bara använda oss av svenska namn eftersom det inte hänvisar till en specifik etnisk tillhörighet (Personuppgiftslag 1998:204, 13 §). Vi valde att inte föra över materialet från diktafonen (digitalt) till våra datorer eftersom med tanke på stöldrisken. Vi valde därför att transkribera materialet genom att lyssna på intervjun (Widerberg 2002:121f).

Då uppsatsen lämnats in raderades alla intervjuer på diktafonerna.

Vi valde även i samråd med rektorn att bara intervjua elever som är femton år fyllda eftersom intervjuer med respondenter under femton år kräver föräldrarnas skriftliga tillstånd (Lag (2003:460,18 §).

Vi fick tillåtelse att använda namnet för kommunerna där det empiriska materialet samlades in. Vi har själva valt att inte skriva ut namnen för skolorna eftersom risken att härleda en berättelse till en person blir för stor. Det finns även en risk att berättelserna blir allt för personliga och detaljerade vilket kan göra att materialet inte kommer kunna användas i studien eftersom risken att anonymiteten avslöjas (Personuppgiftslag 1998:204).

Vi valde även att anonymisera rektorerna eftersom det kan härleda till vilken skola vi varit på och samlat in det empiriska materialet. Vi valde detta för att i så hög grad som möjligt hålla våra respondenter anonyma och skydda deras identiteter.

5.6 Dokumentationsstrategi

Vi har under samtliga intervjuer använt oss av diktafoner. Vid de samtliga tillfällena har alla intervjuerna spelats in i sin helhet. Vi har även under dessa tillfällen varit noggranna med att informera respondenterna att deras berättelser kommer förbli anonyma och att deras namn skulle fingeras till uppsatsen (Karin Widerberg 2002:94f). Vi valde även att förklara för våra respondenter att deras insats var helt frivillig och att om de önskade att ta bort sin medverkan fick de kontakta aktuell intervjuare via mail. Diktafonerna har varit viktiga för oss i den mån att vi på ett så autentiskt, rättvist sätt och med korrekthet, kunna återberätta respondenternas berättelser i transkriptionerna men även till analysarbetet.

Diktafonerna upplevde vi som inget hinder under intervjuerna och gjorde sig inte märkbara under intervjuens gång.

5.7 Rollen som intervjuare

Att vara intervjuare har varit en stor utmaning för oss båda då vi bara gjort en kvantitativ uppsats tidigare. Detta återspeglades i när ungdomarna inte alltid förstod våra frågor, trots att vi ställde, det vi uppfattade som enkla frågor. Intervjuernas start upplevde vi i de flesta fall som spända. Detta problem var vi beredda på och började varje intervju med en allmän dialog där vi presenterade oss innan vi började spela in på våra diktafoner.

Ett annat problem vi stötte på som intervjuare var respondenter som inte utvecklades under intervjun och bara svarade kortfattat på alla våra frågor. Vi löste detta problem genom att ta några extra intervjuer för att försäkra oss om att vi fick med oss tillräckligt med material till analysen och inte behöva återvända till fältet. Detta val har varit bra då vi under transkriptionen inte fick så mycket information som vi önskat i en del intervjuer och därför togs dessa inte med i analysen.

5.8 Analysarbetet

Vi valde efter genomförandet av våra intervjuer att transkribera det empiriska materialet. Vi kom sedan lägga stor vikt på att läsa igenom materialet. Detta för att få struktur och ordning på det empiriska materialet. Vi kom även under fördjupningen av vårt material att undersöka om materialet matchade vår huvudfrågeställning. Utöver detta kom vi att söka efter nyckelord, viktiga begrepp, citat och uttryck (Karin Widerberg 2002:140). Vi bestämde oss för att understryka detta i varje område i den enskilda intervjun. Då detta var genomfört kom vi att

samla ihop samtliga intervjuer och sammanställa det i en löpande text.

Vi valde den tematiska analysen eftersom det gjorde det möjligt att sortera vårt transkriberade material till olika teman. Samtidigt kunde vi indela varje skola för sig och olika teman till analysen (Widerberg 2002:135).

Då vårt material var sorterat och kategoriserat i olika teman valde vi att använda oss av den narrativa metoden för att presentera vårt material. Detta eftersom vi valde att göra en explorativ studie där fokus ligger på att lyfta fram respondenternas berättelser. Den narrativa metoden ger studien hjälp att forma en genomtänkt struktur för att kunna föra samman empirin till en meningsfull helhet, där mänskliga intentioner synliggörs och samtidigt finns det ett kronologiskt händelseförlopp (Ulrica Nylén 2005:49–53).

5.9 Analytisk presentation av empirin

När vi bestämt oss för valet av metod till analysen började arbetet med att gå igenom det empiriska materialet vi samlat in. Vi fann då två grupper vi valt att kalla för extremer i denna studie. Vi valde att sortera bort personerna som vi fann ligga mittemellan de två extremerna eftersom vi fann det mycket mer intressant att belysa två motsatta poler.

Vi bestämde oss sedan för att välja ut två respondenter till varje extrem. Vi gjorde detta för att finna likheter och olikheter i extremerna men för att framförallt få mer substans och en tydlighet till studien.

Metodvalet av extremer inspirerades vi ifrån Philip Lalander (1998) som i en liknande studie gällande alkohol har valt att belysa två extremer, men även en grupp som ligger mittemellan extremerna, (1998:69–74). Dock valde vi att bara belysa det vi tolkade som extremer utifrån vårt empiriska material, då vi fann det lättare att väva ihop med teori och frågeställningar och det föll sig så att det blev två killar i ena gruppen och två tjejer i den andra gruppen. Däremot fanns det bland våra respondenter en variation, det vill säga respondenter från båda könen som befann sig i liknade situation som varje extrem. Men vi gjorde vårt urval på basis av studiens fokus, det vill säga de respondenter som vi ansåg bäst representera studiens två extremgrupper. Då detta var genomfört valde vi utifrån den tematiska analysen, det vi fann som intressanta teman, återge berättelserna utifrån den narrativa metoden enligt Ulrica Nylén (2005:49–53).

För att knyta an till vår teori valde vi först att lyfta fram berättelser enligt den narrativa metoden och sedan kommentera berättelserna med citat från vår teori (analysdel). Vi valde detta för att i så tydlig mån kunna knyta an till vår teori och underlätta förståelsen i analysen, analytisk diskussion men framförallt till slutdiskussionen. Vi tycker detta förhållningsätt är mer lämpligt utifrån materialets art än det mer traditionella förhållningssättet med separation av resultat och analys. Metodvalet inspirerades av Victoria Wibeck (2010:99) som betonar att analysen kan modifieras beroende på vilket empiriskt material man har, JF Karin Widerberg (2002:145) resonemang om framställningsformen där empirära och teorinära förhållningssättet kombineras.

6. Resultatredovisande analys

I följande kapitel kommer vi presentera vår resultatredovisande analys.

6.1.1 Presentation av intervjupersonerna

I följande stycke kommer en kortfattad presentation av intervjupersonerna och rektorerna vi valt att intervjua. Namnen på intervjupersonerna är pseudonymer med hänvisning till sekretessen.

6.1.2 Extremerna

Simon: En kille på 15 år. Boende med båda biologiska föräldrar. Mamman jobbar och pappan är borta från hemmet på grund av sitt arbete. Har mer kommunikation med mamman eftersom fadern jobbar under långa perioder. På sin fritid aktiv i kampsport och gillar även tillbringa tid med vänner på fritidsgården. På helgerna spenderas tiden ihop med vänner där fester med alkohol är vanligt. Simon har haft en turbulent uppväx men är idag under lugnare förhållanden.

Henrik: En kille på 15 år. Boende med båda biologiska föräldrar. Fadern jobbar väldigt mycket och mamman är sjukskriven. Kommuniserar mest med mamman. På fritiden umgås Henrik med kompisar och brukar åka in till staden och dricker ibland. Ingen idrottsaktivitet. På helgerna ett par gånger i månaden blir det fest ihop med vänner.

Lotta: En tjej på 15 år. Boende ihop med båda biologiska föräldrar. Pratar lika mycket med båda föräldrarna. På fritiden spelar Lotta bollsport och umgås med kompisar. På helgerna umgås Lotta med kompisar då tid ges men största delen av helgerna går till skolarbete.

Sofie: En tjej på 15 år. Boende ihop båda biologiska föräldrarna. Båda föräldrarna jobbar. Pratar lika mycket med båda föräldrarna. På fritiden håller Sofie på med djuraktivitet. På helgerna umgås Sofie med vännerna och spelar spel och har tjejkvällar.

6.1.3 Rektorerna

Anders: En man i 50-årsåldern. Arbetar som rektor på en av de utvalda skolorna och leder det preventiva arbetet mot droger och alkohol. Har ett stort engagemang att informera ungdomarna om alkohol och droger. Anders leder arbetet mot droger och alkohol tillsammans med kommun och föräldrar.

Mats: En man i 40-årsåldern. Arbetar som rektor på en av de utvalda skolorna och har huvudansvaret på skolan. Har ett samarbete med kommunen där det finns en drogsamordnare. Skolan har ett samarbete med fältgruppen och nattvandrare och nätverk i kommunen. Detta för att arbeta mot användandet mot alkohol och droger.

6.2 Ungdomarnas berättelser om alkoholens sociala funktion

I följande stycke kommer vi att bearbeta vårt material och knyta an till tidigare forskning och teorier som vi presenterade tidigare i arbetet. Vi kommer att belysa ungdomarnas och rektorernas åsikter i den löpande texten som följer.

6.2.1 Den informella kontrollen - Familj, skola och vänner

I stycket nedan kommer vi berätta om bakgrunden och sociala förhållanden till föräldrarna. Intervjupersonernas beskrivning av familjens betydelse och alkoholens roll. Bland informell kontroll förekommer familj, vänner och skola. Vi har valt att fokusera på föräldrarna och det dynamiska förhållandet mellan skolan och vänner. Skolan kommer därför att få en mindre framträdande roll i detta sammanhang.

6.2.2 Extremernas informella kontroll – Sofie och Lotta

6.2.3 Föräldrar

De fyra utvalda respondenterna, som ligger till grund för denna studie har familjesituationer som skiljer sig gentemot varandra. Vi har medvetet valt ut extremer i förhållande till deras familjesituation och sociala situation. Extremerna visar upp ett påfallande mönster som vi belyser mer detaljerat under avsnittet som följer.

Sofie och Lotta bor med sina respektive biologiska föräldrar. Kommunikationen med föräldrarna bedöms som god; föräldrarna är både lyhörda och närvarande i samtalen och diskussionerna.

Lotta och Sofie kommer från olika orter och skolor. Trots det har de mycket gemensamt i familjesituationerna och det sociala.

Sofie uppger exempelvis att *''jag tror faktiskt jag pratar lika mycket med båda två (Sina föräldrar)''*. Lotta uppger att *'' Jag pratar nog mest med mamma. (...) Jag kan nästan prata*

med pappa om allt, men inte vissa saker''

Noterbart är att Lottas kommunikation skiljer sig från Sofie. Lotta i det här fallet pratar visserligen med båda föräldrarna men om olika saker beroende på föräldrarna. Lotta pratar exempelvis mer om skolan med sin mamma beroende på att pappan inte gick gymnasiet och därmed inte har lika stor erfarenhet vad gäller skolgången ''*Det är mest skolan för han gick aldrig gymnasiet''*.

Föräldrakontrollen i båda fallen upplevs som genuin. Denna till synes trygga hemmiljö återspeglas även utanför hemmet. Både Sofie och Lotta är involverade i fritidsaktiviteter, exempelvis sysslar Sofie med djur och Lotta sysslar med bollsprot.

Majoriteten av dessa tjejers bekantskapskrets består av andra tjejer som har gemensamma intressen och många av dessa har knutit sig till varandra tack vare nämnda gemensamma intressen.

Ingen av tjejerna har testat på alkohol och bägge deras föräldrar har varit mycket tydliga om alkoholens risker samt påvisat ett starkt ogillande för alkohol generellt. Föräldrarna har varit tydliga om vad de tycker om alkohol: De är starkt emot att deras respektive döttrar börjar dricka alkohol i detta stadiet i deras liv.

Travis Hirschi (2001:83) och den sociala bandteorin fokuserar mycket på *attachment*. Grundläggande för ett konventionellt beteende är attachment till familj, skola och vänner. Det vill säga att det är *rädslan för andras ogillande* som avskräcker en att ha ett avvikande beteende (JF Robert j. Sampson & John H. Laub 1993:96ff).

'' Kontrollteorier antyder att affektionsbandet till konventionella personer är en stor förutsägelse vad gäller brott. Ju starkare detta band är desto mer sannolikt är att personen kommer ha med det i beräkningen när och om han överväger kriminell handling'' (Travis Hirschi 2001:83). Hirschi drar slutsatsen att ''bilden av en ungdomsbrottsling som inte bara är fysiskt men även emotionellt befriad från hans föräldrar har utvecklats''.(2001:83)

6.2.4 Skolan

Studien antyder att Lotta och Sofie är väldigt måna om sin skolgång. Både vad gäller närvaro och delaktighet under lektionstid. Både Sofie och Lotta har svarat ett bestämt "ja" på frågan om skolan och betyg är viktiga.

Travis Hirschi (2001:110) beskriver skolan som en institution där ungdomar som ålägger sitt attachment, involvment och commitment kan röra sig från barndom till vuxen ålder med ett minimum av avvikande handlingar.

(Robert J. Sampson & John H. Laub 1993:101) menar att skolan så väl som familjen är en viktig socialiseringsinstitution för preventionen mot avvikande beteende.

6.2.5 Vänner

Enligt Travis Hirschi presenteras en hypotes: Ju starkare attachment till vänner, desto svagare attachment till föräldrar. Ju starkare attachment till vänner desto svagare commitment till individualistiskt framgångsrika värderingar, (2001:140).

Hirschi skriver i sin konklusion att det finns en väldigt stark tendens för pojkar att ha vänner vars aktiviteter är överensstämmande med deras egna attityder. Pojkar med stor investering i stor konformitet är mindre benägna att ha avvikande vänner, och även när en pojke med en stor investering i konformitet har avvikande vänner så är chansen att han kommer begå avvikande handlingar relativt liten. "Enligt mitt omdöme så får bevisen ett starkt stöd att pojkens investering i konformitet påverkar hans val av vänner snarare än vice versa" (Hirschi 2001:159). (Med reservation för ovannämnda avsnitt där Hirschi endast refererar till pojkar i sin studie, hittade vi liknade mönster i Sofie och Lottas fall, därav inkluderingen.)

Sofie umgås med vänner som precis som henne själv håller på med hästar på fritiden. Hon upplever att de finns där och stöttar henne om hon behöver prata. På fritiden när de inte är med sina hästar så brukar de träffas och prata och ha "tjejkvällar", vilket innebär filmkvällar och spela spel. Hon upplever att vänskapsrelationen stärks under dessa tillfällen. Till hennes kännedom så har ingen av hennes vänner varit i kontakt med polis eller socialtjänst. Hon och hennes vänner brukar inte gå på fester och hon har aldrig varit på fest där det ingått alkohol och

själv har hon aldrig druckit alkohol.

Under intervjun framkom det även att hon inte reflekterat över detta faktum. Blott en av hennes vänner har testat alkohol vid ett tillfälle. Hon visste dock inte om den här vännen fått mersmak på alkohol eller inte.

Lotta umgås även hon med vänner som delar ett bollsportsintresse intresse. Hon berättar att på lov och vissa helger träffas hon och hennes vänner för att shoppa, spelar ”Rock Band” och pratar. Hon betonar att prata med sina vänner är det som för henne närmare sina vänner. Lotta berättar att hon själv aldrig varit i kontakt med polis eller socialtjänst. Hon betonar även att ingen av hennes vänner varit det.

Lotta berättar att hon inte brukar gå på fest utan att hon föredrar film och myskvällar ihop med vännerna. Hon medger dock att hon vid ett tillfälle under en släkträff provat öl och vin. Detta ägde rum då Lotta var elva år.

Lotta berättar även att blott en klasskompis dricker alkohol men att det inte stör henne även om det är emot hennes egen attityd.

6.2.6 Attityd till alkohol

Lotta berättar under intervjun att hennes föräldrar har varit väldigt delaktiga i att informera om alkohol och dess konsekvenser. Hon berättar att föräldrarna är väldigt emot alkohol i så här unga år och tycker inte hon skall dricka ännu. Hon berättar även att anledningen till att föräldrarna inte vill att hon skall dricka är för att föräldrarna tror det kommer påverka henne negativt.

Lotta uppger under intervjun att hon inte har för avsikt att börja dricka eller att prova på alkoholhaltiga drycker under sin tid i årskurs nio.

Lotta berättar att hennes vänner till största del delar samma intresse och inte själva dricker alkohol. Hon säger även att om vännerna skulle fråga henne att ”prova” alkohol under avslutningsfesten i nian, skulle svaret bli ett rakt nej. Lotta medger under intervjun att hon klarar att stå emot grupstryck väldigt bra. Hon menar att hälsan är viktigare.

Sofie uppgav att hennes föräldrars inställning till alkohol var att de tyckte att det inte var särskilt bra. De tyckte rent av att det var dåligt. Sofie berättar vidare att hennes föräldrar varit tydliga och poängterat de negativa aspekterna av alkoholkonsumtion, exempelvis att man kan göra dumma saker om man dricker och blir berusad och att hon inte skall dricka för att hennes kompisar gör det, att man inte skall falla för gruppsycket. Sofie har tagit till sig detta och hon uppger att hon aldrig druckit alkohol och att hon aldrig varit på fest där det förekommit alkohol. Sofie uppgav även att efter skolans information om droger och alkohol så klarnade hennes syn än mer och Sofie menade att det var tack vare föräldrarna som hon insåg att det var farligt innan men att det efter skolinformationen tydliggjorde än mer hur pass farligt det är.

Sofies bekantskapskrets består av vänner med liknande inställning och gemensamma intressen. Det vill säga lugna alkoholfria helger. Själv uppger Sofie att hon inte reflekterat över jämnåriga som dricker alkohol och är på fester.

Philip Lalander menar att: en social identitetsförädling syftar på en interaktionsprocess som äger rum mellan människor som har anledning att tro att de förstår och bekräftar varandra. Med detta menar Lalander att en person i gruppen säger något eller rör sig på ett specifikt sätt svarar de andra på olika sätt och processen sätts igång. Då skapas en bild av vem man vill vara liksom en bild av vem man inte är eller vill vara. En viktig förutsättning för identitetsförädlingen skall äga rum är att de individer som interagera upplever tillit till och empati för varandra, (1998:302ff). Lalander menar även när vänner träffas öppnas nya möjligheter för att fritt skapa identiteter.

6.2.7 Extremernas informella kontroll- Henrik och Simon

6.2.8 Föräldrarna

Simon uppger att han kommer från en familj där både mamma och pappa jobbar. Simon berättar att fadern jobbar borta från hemmet vilket gjort att han pratar mest med mamma. Simon berättar att familjen haft omtumlande perioder. Exempelvis berättar han att fadern under hans barndom hade alkoholproblem. Simon berättar även att han själv rökte cannabis under en period, vilket varit jobbigt. Dock medger han att föräldrarna förstår och lyssnar på honom i många lägen och har varit till stor hjälp under hans omtumlande period. Men också att de kan

prata om i stort sätt allt undantaget *''sexliv''*.

Henrik berättar att han bor hos båda sina föräldrar där mamman är sjukskriven och pappan jobbar. Henrik berättar att han pratar mest med sin mamma och ger bilden av en frånvarande pappa eftersom han jobbar mycket. Så att det förefaller ganska naturligt att han har mest kommunikation med mamman. Han uppger att han kan prata och diskutera *''allt från mat till grova saker, typ brott och sånt''*. Han upplever också att hans föräldrar förstår och svarar på hans frågor. *''De förstår vad jag säger.''*

Robert J. Sampson & John H. Laub (1993:65ff) redogör i sin forskning att faktorer som faderns alkoholproblem, låg SES (Socio ekonomisk status) och familjesplittring ligger till grund för försvagade sociala band till familjen.

6.2.9 Skolan

Simon uppger att hans skolgång gick väldigt dåligt i årskurs åtta *''Jag fick mycket underkända betyg''*. Simon berättar att han nu försöker jobba upp sina betyg och har som mål att vara godkänd i alla ämnen.

Henrik uppger att skolan är betydelsefull för honom men säger samtidigt att han inte har bra betyg. Dock betonar Henrik att han vill gå ut med godkända i alla ämnen.

Sampson & Laub (1993:101ff) belyser att svaga sociala band till familjen kan även till svag tillgivenhet till skolan och dåliga skolprestationer.

6.2.10 Vänner

Simon berättar att han umgås med kompisar på fritiden. De brukar gå till fritidsgården, cykla och jogga. På helgerna brukar Simon och hans vänner gå på fester.

Han upplever att vännerna finns där för att dela olika aktiviteter men han betonar att han inte kan prata med allt om sina vänner exempelvis *''om det händer något sådant hemma går jag inte till mina vänner... jag är för mig själv och tänker''* (...) *''jag tycker inte att de ska behöva*

bekymra sig för mina problem''

Simon berättade att alkoholen är det som fört honom närmare sina vänner. Han betonar att han fått mer vänner och att gemenskapen har stärkts under festerna. Han uppger även då han rökte cannabis att det också förde honom närmare till sina dåvarande vänner. Han uppger att anledningen till att han började röka cannabis var att en nära anhörig (som blev hans fadersbild) gick bort och att han tog det väldigt hårt. Han menar att han sökte sig till vänner som kunde få honom att komma bort från sorgen. Han berättar vidare att bråk förekommer väldigt ofta *''men så dom flesta festerna brukar det bli för mycket alkohol så det blir ju helt knäppt''* Han uppger vidare att *'' När jag blir riktigt full...jag skall egentligen inte dricka mig full för jag kommer ofta i bråk när jag är full, du vet, du ska alltid beskydda andra. Om någon trakasserar en tjej går jag alltid in och säger du ska ge fan i det. Det var en kompis som hade gjort så med en tjej en gång och jag klippte till han... alltså jag har inte pratat med han sen dess.''*

Simon berättar vidare att han varit i kontakt med både polis och socialtjänst. Han uppger att polisen har han varit i kontakt med då han blivit tagen på fyllan. Det framkommer inte under intervjun om Simon haft vänner som varit i kontakt med polis eller socialtjänst. Vidare berättar han att hans föräldrar ville att han skulle få experthjälp, då när han skulle ta sig ifrån cannabisen och att det var med socialtjänst.

Henrik berättar att han umgås med vännerna mycket på fritiden. Oftast åker de ner till byn och hittar på något. Han uppger också att hans vänner fungerar som stöd i fall det *''händer något allvarligt''*. Då kan han sova hos de om han inte vill sova hemma. Han och hans vänner åker ibland in till staden och dricker något och han känner att vänskapsrelationen blir starkare vid dessa tillfällen. Han uppger också att han har vänner som varit i kontakt med polis eller socialtjänst. Det har i dessa fall handlat om droger och misshandel. Henrik uppger att han inte själv varit i direkt kontakt med den här typen av saker men nästan *'' det var några som skulle misshandla oss. Jag och två kompisar var i stan och det kom tio personer som skulle slå oss.. av någon anledning, men vet inte varför''* Han uppger vidare att personerna var äldre och att hotbilden uppkom oprovocerat *''...Men det blev ingenting, vi gick där ifrån för vi ville inte bråka med dom... att slåss är bara onödigt.''*

På frågan om de stannat kvar, så tror Henrik att det blivit slagsmål. Han uppger vidare att om de inte varit så många så hade de agerat annorlunda '' *Det hade varit en annan sak då... alltså man går ju inte på tio andra personer. Det beror på lite hur gamla dom är... Hade dom varit typ tjugofem hade vi inte haft en chans. Hade de varit i samma ålder som oss så vet ingen vad som hade hänt.*''

Henrik berättar att han på senare tid har börjat spendera tid på fritidsgården. Han brukade inte vara där innan. Han uppger att han har olika kompisar som bor på olika ställen och att det är olika roligt beroende på vem man umgås med. Henrik brukar gå på fester där det ingår alkohol. Han uppger vidare att det inte är så vanligt att slagsmål förekommer med det har hänt och han tror också det är på grund av alkoholen'' *sådana som blir arga tål inte att dricka*''

Travis Hirschi inleder kapitlet "attachment to peers" med att fastslå: ''Dom flesta avvikande handlingar begås med kompanjoner; Dom flesta avvikare har avvikande vänner'' ''testamentet av flera indikatorer är tydlig: det är mer troligt att avvikare har avvikande vänner; det är mindre troligt att icke avvikare har avvikande vänner'' (Hirschi (2001:135f).

Hirschi (2001:99,135) hänvisar till att av ungefär tusen respondenter så hade cirka 75 procent fyra eller fler vänner som kommit i kontakt med polis och begått avvikande handlingar under det senaste året, medan bara något mer än 25 procent av dom som inte hade några avvikande vänner begått avvikande handlingar under samma period. Hirschi visar också att de som begått två eller flera avvikande handlingar så hade 82 procent åtminstone en nära vän som kommit i kontakt med polis, medan endast 34 procent av de som inte begått en avvikande handling hade vänner som kommit kontakt med polis.

Sampson & Laub (1993:105,122) betonar att då den sociala kontrollen från föräldrar försvagas tenderar anknytningen till avvikande vänner att förstärkas. Vidare betonar Sampson och Laub att om banden försvagas med skolan ökar även det attachment till avvikande vänner (JF Brå 2010:6).

6.2.11 Attityd till alkohol

Simon berättar att hans föräldrar är emot att han dricker *''Ja dom är ju emot att jag dricker eftersom pappa... kan man säga var alkoholist när jag var liten''*. Då vi ställde frågan hur reaktionen från föräldrarna blir om han kommer hem berusad var svaret *''Det har hänt många gånger nu... så dom är vana''*. Vidare berättar Simon att han fått information av föräldrarna om alkohol och att den varit *''Okej''*.

Simon berättar vidare att om han inte druckit alkohol skulle han känt sig mer tillbakadragen. På frågan om alkoholen haft den betydelsen att han kunde öppna sig mer, svarade han enhetligt *''ja''*. Vidare berättar Simon att alkoholen har en social funktion ihop med vännerna och på frågan hur en nykter person skulle uppleva det, blev svaret *''Det är nog inte kul att sitta där när alla dricker och är sociala(..) ''Jag tycker ju det ska man på en fest tycker jag att man ska dricka lite''*. Simon berättar vidare att det är viktigt att alla är med och har kul på fester *''Sitter det någon som inte har med sig är det klart jag bjuder''* Vidare berättar han att öl är det huvudsakliga han dricker då sprit *''jag blir helt knäpp av spriten.. så jag håller mig mer till öl''*. Simon uppger även att *''att bli full känns så meningslöst, det är ju onödigt för man missar så mycket av det roliga.. så jag köper in ett flak öl och tar en efter en liksom, klart man blir lullig men man vill ju inte bli för full''*

Henrik säger följande om sina föräldrars inställning till alkohol *''Dom tycker det är dåligt... det är accepterat i samhället så de kan inte göra så mycket i alla fall. Dom är emot det egentligen...alltså dom märker inte det... om jag varit på en fest eller något sånt blir dom inte så sura om jag kommer hem...för full eller något sånt.''* Henrik uppger att föräldrarna informerat honom om alkohol och sagt det är farligt, att man kan göra farliga saker som egentligen man inte vill göra. På frågan om han tycker informationen varit tillräcklig säger han *''jag vet ju det är farligt men ändå gör jag det...''*

Henrik uppger vidare att han kommit hem berusad och hans föräldrar vid det tillfället *''tog hand om mig och skulle gå och lägga mig''* men att dom inte blev arga. Henrik berättar, *''alltså dom var inte sura så, men dom sa att jag inte skulle dricka lika mycket som jag gjorde då''* Henriks föräldrar dricker själva alkohol någon gång men oftast inte. Henrik uppger vidare att

även om hans föräldrar hade varit riktigt emot om han dricker så hade det inte påverkat hans drickande.

När Henrik och hans vänner är på fester är det brukligt att samtliga dricker om alkohol är tillgängligt. På frågan om hur en person som inte drack skulle reaktionen bli misstänksamhet av typen *'' varför dricker inte han eller hon.. Dom vill ju att alla ska dricka för man vill ha roligt''*

Normen hos Henrik och hans umgängeskrets är att om någon har tillgång till alkohol så bjuder man alla. Men om ingen har tillgång till alkohol är det ingen som bryr sig. Gemensamt är att alla tycker det är roligare med alkohol än utan.

Vännerna betyder mycket för Henrik och uppger att nästan alla hans kompisar dricker en till två gånger i månaden. Han hade kunnat tänka sig att gå på en alkoholfri fest under förutsättning att hans kompisar gått dit. Hade det där emot inte varit några kompisar hade han låtit bli.

Henrik uppger på flera av de alkoholrelaterade frågorna att alkoholen är viktig ur flera olika aspekter. Han har aldrig tackat nej till alkohol om han blivit bjuden med undantag om han druckit innan. Henrik har tillräckligt mycket erfarenhet av alkoholkonsumtion för att veta var hans gräns går. Han berättar själv att gått över gränsen en gång. Henrik berättar: *'' Då spydde jag ner hela min kompis säng''* Han drog lärdom av det och blev mer försiktig. Henrik hade druckit en blandning av öl, vin och ren sprit och druckit det snabbt *'' jag blev mer försiktig efter det''*. Henrik berättar om en uppsluppen och glad stämning på festerna. Som en direkt koppling till alkohol. Utan alkohol är det inte lika roligt enligt Henrik. Han uppger dock att de kan ha roligt utan alkohol men att det är roligare med alkohol. Han varit på många olika typer av fester stora som små men även på arrangerade högstadiedisko. Henrik föredrar dock de privata festerna.

Henrik ser det som en självklarhet att dricka om alla andra gör det på en fest. Att inte dricka samtidigt som alla andra gör det hade han sett som *'' pinsamt''*. Henrik exemplifierar *'' medan alla dricker så dricker man cola själv...det hade jag tyckt varit pinsamt''* På frågan om det är gruppträck som gör det så svarar han *'' Ja det måste det vara''* men han poängterar själv att han dricker *'' för att jag själv vill''*.

Henrik nämner flera positiva saker med att dricka alkohol. Han uppger att det blir lättare att

prata med människor, speciellt med människor man inte pratat med innan och att man har roligare tillsammans. Men han har aldrig upplevt att det blivit sämre eller mindre roligt. Henrik är samtidigt medveten om att alkohol påverkar hans omdöme. Han uppger själv att han vid två tillfällen blivit aggressiv och velat slåss. Men Henrik ser inte detta som något negativt snarare tvärt om *'' man skrattar bara åt det man slåss inte. Alltså det stannar vid tjafs''* Han uppger också att han kan dricka efter en jobbig dag i skolan eller i familjen. Han upplever att det *'' dämpar lite grann''* Han säger vidare att ju mer man dricker desto mer försvinner de negativa känslorna och han tror även att alkoholen kan vara ett sätt att komma från olika problem i vardagen. Även om Henrik är fullt medveten om att alkohol är farligt väljer han att dricka alkohol. Med motiveringen *''det är bara en känsla att man... bara tar det''* Men på frågan om han själv druckit och hans kompisar inte gjort det svarar han citat *''... det hade jag inte.''* Han har aldrig känt att han druckit mot sin vilja och aldrig skulle enligt egen utsago aldrig dricka utan sällskap.

Philip Lalander betonar social identitetsförädling ”som en interaktionsprocess som äger rum mellan människor som har anledning att tro att de förstår och bekräftar varandra genom att en i gruppen säger något på ett specifikt sätt svarar de andra på olika sätt och processen sätts igång. Då skapas såväl en bild av vem man vill vara och liksom en bild av vem man är och inte vill vara. En viktig förutsättning för att en identitetsförädling ska äga rum är att de individer som interagerar upplever tillit till och empati för varandra. De känslor av trygghet som utvecklas i den sociala gruppen gör att dess medlemmar vågar och finner det rimligt att ifrågasätta etablerade definitioner av hur människan ska agera och hur världen är konstruerad.” (...) Genom att tillvaron i gruppen upplevs som trygg öppnas möjligheter för kritik och förlöjligande av auktoriteter i gruppens omvärld.” (Lalander 1998:302f)”. Lalander betonar även att ”i kritiska miljöer riskerar individerna att förlora sin heder och få sin identitet ifrågasatt. I sådana miljöer är det därför av stor vikt att individen kan genomföra identitetsförädling för att återställa narcissistisk jämvikt och uppfatta sig själv som i högsta grad verklig.” (Lalander 1998:312f). Travis Hirschi betonar att *''Det finns en väldigt stark tendens för pojkar att ha vänner vars aktiviteter är kongruenta med deras egna attityder. Pojkar med en stor investering i konformitet är mindre sannolika att ha avvikande vänner och även när en pojke stor investering i konformitet har avvikande vänner så är chansen att han kommer begå avvikande handlingar*

relativt liten. Enligt min bedömning finns det starka bevis som stödjer åsikten om att pojken investering i konformitet påverkar hans val av vänner snarare än tvärt om." (Hirschi 2001:159).

6.3 Skolornas preventionsarbete

På stycket nedan följer en summering av vad rektorerna hade att säga om respektive preventionsarbete. Summeringen är baserad på de intervjuer där rektorerna själva fick berätta.

6.3.1 Preventionsarbetet enligt Mats

Mats menar att skolan arbetar både direkt och indirekt med information, framförallt inom naturorienterade ämnen i samtliga årskurser (7-9), där diskuteras människokroppen, påverkan av alkohol och även av andra droger. Mats berättar att detta arbete ingår i läroplanen, för samhällsorienterade ämnen där det pratas om droger. Övergripande arbete sker varje år med föreläsning. Mats nämner vidare olika typer av samarbeten inom kommunen med bland annat drogsamordnare, fältgruppen, nattvandrare och andra nätverk i syfte att arbeta mot användandet av droger och alkohol. Mats poängterar dock att det är sällan de bara jobba med alkohol och droger utan att det integreras med undervisningen. Mats betonar också att de aktar sig för propaganda "Med propaganda menar jag, att vi går ut och talar om absolut inte får och inte får. Så den typen av information sysslar vi inte med. Vi informerar eleverna om droger"

Mats berättar vidare att de emellanåt bjuder in polis, fältgrupp på föräldramöte och liknande i förebyggande syfte, där de berättar sin bild om droger och alkohol. Dock har de bestämt att inte bjuda in någon före detta missbrukare med motiveringen att det inte är rätt väg att gå "man kan få andra reaktioner, mer att eleverna är fascinerade än eller någonting annat". Ett visst samarbete med trafiksäkerhetsverket förekommer som kopplas samman med kampanjen, "Don't drink and drive". Mats uppger att information ges ut vid upprepade tillfällen. Men påtalar samtidigt att de inte bryter verksamheten och kör en hel vecka utan att det är integrerat med undervisningen.

Mats bedömning är att ett större fokus läggs på alkohol än droger. Han motiverar detta med att alkohol är mer vanligt förekommande och att det är mer socialt accepterat än andra droger.

Mats berättar själv *” min uppfattning när jag talar med fältgruppen eller polisen eller representanter från sociala myndigheter är att det är ett problem (alkohol) att det finns väldigt mycket alkohol att få tag i, det är lätt för ungdomar att få tag i alkohol”*.

När vi bad Mats att reflektera över preventionsarbetet konstaterar han krasst *” vi kan informera hur mycket som helst, ungdomar kommer suppa ändå men vi (skolan) är en del av samhället och vi ska ge eleverna information om riskerna om droger och alkohol. Det står i läroplanen att vi skall fostra elever. Vi är inte föräldrar (deras). Vi har inte det totala ansvaret för eleverna”* säger Mats som dock understryker att han är ganska nöjd med undervisningen och utbildningen om alkohol men att dom kan bli bättre.

6.3.2 Preventionsarbetet enligt Anders

Anders berättar att de har regelbundet arbete varje vecka i klasserna när det gäller *”livskunskap”*. Han berättar vidare att när det gäller ANT-frågorna ligger ett extraansvar på NO-sidan. Anders tillhandahöll utvärderingsenkäter för att undersöka om eleverna fått ökad förståelse för drogernas risker. Anders tillägger att det är många elever som lyfter fram att de har bra kunskap och att de har bra förståelse för riskerna om droger. Anders beskriver att hela kommunen arbetar övergripande med frågor rörande alkohol och droger, att de nyligen har framställt en gemensam handlingsplan i kommunen som går ut på att vid misstanke om drogbruk under skoltid ska rektorn redogöra med skolsköterskan och skolkurator som sedan kontaktar föräldrarna.

Anders berättar vidare att i samband med detta så görs en anmälan till socialtjänsten av ansvarig rektor. *”Det kan ju också uppkomma akuta situationer om en elev bedöms vara alkohol eller drogpåverkad kontaktas rektor som fattar beslut om omedelbara åtgärder... vårdnadshavare informeras alltid omgående av rektor som ansvarar för den, anmälan görs till soss (socialtjänst) och polis att tillkallas om situationen kräver det, rektor ansvarar för detta.”*

Anders säger i egenskap av rektor att han kräver av sin personal att de arbetar med livskunskap och de på så vis arbetar med värderingsfrågor. Vidare säger han att lärarna säger att alkohol är farligt men att det handlar om elevernas värderingar *”på något vis få eleverna att stärka sitt*

självförtroende och kunna säga nej trots att det är tre andra som står och trycker på.” Vidare berättar han att han själv gått runt i klasserna och pratat om ”vad innebär det att vara tuff? Är det att kunna säga nej eller att skvallra, till exempel och när kan det vara tufft att skvallra?”.

Anders menar att syftet med detta är att få eleverna att våga ta ställning. Vidare beskriver Anders på frågan om han upplever att skolan gör tillräckligt för att förebygga ”någonstans måste man också dra gränsen vad som är skolans ansvar och vad som är hemmets ansvar... alltså jag tycker att vi på denna skolan gör mer än väl vår uppgift. Vi hade i samband med skolavslutningen en stor kampanj som gick ut till hela... detta med antilangning det gav positiv effekt... vi hade mycket alternativa aktiviteter den kvällen. Nu sammanföll det med en festival i trakten... vi hade bland annat då två lärare (som) ju fick lov att jobba hela kvällen och ta ut det i komp... för att synas”.

Vidare beskriver Anders att de har ett bra samarbete med föräldrarna och att det på föräldramöten pratas om alkohol. Avslutningsvis berättar Anders att han tycker att alkoholen är mer utbrett, att det är ”normalt”.

Ingrid Sahlin (2000:94) understryker i socialisationsmodellen att åtgärder som främjar individens positiva utveckling och integrering i samhället är generella insatser som påverkar individernas beteende. Folkhälsouppllysning och drogprevention faller under socialisationsmodellen så länge syftet är att ändra individens beteende och öka deras välbefinnande så som de själva definierar det. Sahlin (2000:94) lyfter även fram att verksamheten i skolan är en del i att utöka ungdomarnas delaktighet i samhället.

6.2.3 Extremernas reflektioner kring skolans preventionsarbete

Sofie har tagit del av skolans information. Hon uppger att de både pratat om droger och alkohol och att arbeten har skett gruppvis och även en föreläsning har förekommit. Sofie berättar vidare att hennes syn på droger och alkohol påverkades även om hennes föräldrar redan delgett information i frågan ”jag alltså innan kanske inte man förstod hur farligt det var men det klarnade mer hur pass farligt det är.”

Lotta berättar att hon har tagit del av skolans information om droger och alkohol. På frågan i vilken utsträckning berättar hon *”det har vi speciellt gjort i NO:n där vi fått se filmer om droger och alkohol och såna som är beroende och hur det kan gå”*. Vidare tycker hon att informationen varit bra, hon tillägger dock att det har saknats hemuppgifter och grupparbeten och menar *”till viss del hade det varit bra om lärarna hade lärt oss mer om vad som händer och vad det är och sånt.”*

Vidare säger hon att hon alltid haft en negativ syn på droger och alkohol. Lotta nämner även att skolan emellanåt är lite sent ute med information, i den bemärkelsen att det långsiktiga förebyggandet kommer till korta. *”Ibland känns det att de bara ger information i tider då väldigt många håller på med det”*.

Henrik uppger att skolan har informerat om droger och alkohol. Men inte att det förekommit i någon större skala. Henrik säger *”lite grann... inte så jättemycket dom har mest tjatat om en grej hela tiden”*. Henrik berättar vidare att det förekom mest lektioner och att de bara pratade om det. Han tycker inte det påverkat hans syn på droger och alkohol. Han tycker även skolan inte har varit särskilt bra på att informera, att informationen inte varit tillräcklig.

Simon säger att det förekommit en del information om droger och alkohol men speciellt om droger. Han menar att det förekommer mycket droger i den aktuella staden. Vidare berättar han att de har jobbat en del om droger och alkohol i NO:n, annars har det inte varit mycket mer. Han berättar att det varit grupparbeten och att varje grupp fick redogöra för en drog som de sedan skulle redovisa. Vidare berättar han *”jag vet ju mer om droger än dom i min klass gör”*. Och på frågan om det påverkade hans inställning om droger och alkohol blev svaret *”Detsamma, det tog inte så mycket på mig”*. Men i övrigt understryker han att informationen har varit bra.

7 Analytisk diskussion

7.1 Sofie och Lotta

” En av dem bäst dokumenterade upptäckterna i forskningen om avvikelser är det faktum att avvikare är mindre sannolika än icke avvikare att vara starkt knutna till sina föräldrar.”, (Travis Hirschi 2001:85).

Vår bedömning utifrån det material vi förfogade är att det i Lotta och Sofies fall finns ett starkt attachment till föräldrarna. Vi även gjort bedömningen att Sofie och Lotta investerat i konformitet gällande skola och respektive sysselsättningar. Vi ser ett mönster mellan deras hemförhållanden, uppfostran, föräldrakontroll och deras sociala liv. I Sofies fall förefaller förädrakommunikationen vara god i den bemärkelsen att den verkar både på ett fysiskt plan och ett emotionellt plan. Sofie uppger att hon pratar med båda föräldrarna och att hon kan prata om allt. Hon antyder att hennes föräldrar kan se att hon är ledsen och att hon i så fall bemöts av ömsesidig förståelse. Vidare har hennes föräldrar mycket tydligt tagit avstånd till alkohol och varit noggranna med att kommunicera detta till Sofie; på så vis att hon *förstod* riskerna redan innan hennes skola gick ut med information.

Noterbart är att föräldrarna varnat henne för konsekvenserna av alkoholbruk och att falla för gruptryck kan vara en fälla. En annan uppgift som tyder på ett starkt attachment är det faktum, åtminstone enligt hennes egen utsägo, att hon tagit till sig, förstått och handlar efter hennes föräldrars förväntningar. Hon uppger att hon aldrig druckit alkohol och därmed aldrig kommit hem berusad. Sofie umgås med vänner som inte dricker alkohol och uppgav även att hon i ett redan tidigt skede förstod riskerna med alkohol innan hon blev informerad av skolan på ett mer omfattande sätt. Vår uppfattning är att hon på ett medvetet plan håller sig borta ifrån människor, situationer och tillfällen där det förekommer alkohol. Men Sofie uppfyller trots det en plats i tillvaron, hon umgås med vänner som har gemensamma intressen på helger och fritid.

Hon upplever att hon har bra uppbackning från sina föräldrar och från sina vänner samt att hon prioriterar skolan. Vår slutsats blir att Sofie avhåller sig från att dricka alkohol och därmed respekterar hennes föräldrars önskemål samt att hon helt enkelt inte behöver alkohol i hennes nuvarande skede i hennes liv. Sofie uppfyller redan kvalifikationer som en tonåring behöver för

att trivas socialt, vänner med gemensamma intressen med regelbundet umgänge på helger. Vi bedömer också att alkohol som medel är av ointresse för Sofie och hennes vänner. Dom har roligt och trivs tillsammans – samtidigt som alkoholen lyser med sin frånvaro. På grund av att dessa band (till föräldrarna) är av både fysisk och mental karaktär aktar sig Sofie, kanske inte för alkoholen i sig, utan för *konsekvenserna* av vad alkoholbruk för med sig - konsekvenser som hennes föräldrar varit tydliga med att påpeka.

Sofie är dock fullt medveten om att alkohol förekommer i hennes omgivning, exempelvis bland elever som går i samma klass. Och hon är också medveten om de ”positiva” såväl som ”negativa” aspekterna med alkoholbruk. Sofie hade exempelvis hört från en kompis som, efter att ha testat en första gång, sade att man ”blev glad och sånt”.

I Lottas fall gör vi bedömningen att attachment till föräldrarna är stark. Lotta uppger att hon kan prata med sina föräldrar om i stort sett allt och att hon känner att de förstår och lyssnar på henne. Vidare beskriver hon att hennes föräldrars inställning till alkohol är väldigt negativ och menar att alkoholen skulle påverka henne negativt. Lotta ger också en bild av att hennes föräldrar inte skulle bli glada om hon kom hem berusad och att det i sådana fall skulle få konsekvenser. Och just dessa konsekvenser bedömer vi som centrala i analysen om varför Lotta, precis som Sofie, har tagit avstånd från alkohol och lyckats motstå frestelser att dricka alkohol.

Vidare uppger Lotta att hon personligen alltid haft en negativ syn gällande alkohol. Informationen hon fick i skolan har inte ändrat hennes syn eftersom den redan var negativ från början. Enligt hennes egen utsago dricker hon inte alkohol och respekterar därmed hennes föräldrars förväntningar. Det generella intrycket är att föräldrakontrollen är habil; Lotta spenderar den mesta av tiden utanför skolan i hemmet.

Umgänget med vänner förekommer oftast under vissa helger men framförallt under skolloven eftersom hon har mycket annat att fokusera på; pingisträningen och hemläxorna tar mycket tid i anspråk. I likhet med Sofie tillbringar Lotta sin fritid i regel hemma hos någon med alkoholfria aktiviteter; förutom anordnade skoldiskotek är Lotta och hennes vänner inte på de så kallade

”festerna” där alkohol ingår. Intrycket är att det går ”lugnt och städat till”. En annan antydning till starkt attachment till föräldrarna är hennes kommentarer angående frestelser till att dricka alkohol. Lotta säger att hon skulle tacka nej även om hon blev bjuden, att hon skulle stå emot grupptricket och mötas med en ömsesidig förståelse från hennes vänner. Något som förefaller logiskt eftersom hennes vänner, i likhet med henne själv, inte dricker. Lotta uppger vidare att hon tror att några av hennes vänner har provat alkohol men inte med någon större regelbundenhet. Film och myskvällar är, precis som i Sofies fall, det som definierar Lottas fritid med hennes umgänge. Lottas tonläge var väldigt bestämd när hon sade ”*Gör man något finns det alltid konsekvenser. Det har dom (föräldrarna) berättat... dom vill verkligen inte att jag ska dricka i så här unga år...för dom tror att det kommer påverka mig negativt.*”

Enligt vår bedömning är detta ett signifikant tecken på att hon bryr sig om och respekterar hennes föräldrars inställning och hur hon förväntas bete sig. Lottas sätt att resonera, reflektera samt agera visar på den ömsesidiga respekt hon tenderar att ha till sina föräldrar.

Vår tolkning, som bland annat är baserad på Hirschi teori om sociala band, säger följande om attachment till föräldrarna: ”Om bandet till föräldern är försvagat ökar sannolikheten för avvikande beteende; Om detta band stärks minskar sannolikheten för avvikande beteende. Attachment kan enkelt ses som variabeln över personer och över tid för samma person.”, (Hirschi 2001:88). Hirschi menar att det finns många element till bandet till föräldrar där alla inte behöver vara lika viktiga i kontrollen av avvikande beteende ”barnet som är knutet till sina föräldrar kan vara mindre sannolikt benägen att komma in i situationer där avvikande handlingar är möjliga helt enkelt därför att han spenderar mer tid i deras närvaro.” (Hirschi 2001:88).

Däremot menar Hirschi att ”direkt kontroll” är av mindre betydelse när det gäller prevention av avvikelser. Den viktiga faktorn är om föräldern är *psykologiskt* närvarande när frestelsen av att begå ett brott dyker upp ” Om barnet i en frestelse situation inte ger någon tanke till föräldrarnas reaktion är barnet i detta läge fri att begå handlingen.” (Hirschi 2001:88).

Hirschi menar att ju mer barnet är van vid att dela hans mentala liv med hans föräldrar, ju mer van är han att söka eller att få deras åsikter om hans aktiviteter, desto mer sannolikt är han att

motta de som en del av hans sociala och psykologiska område och desto mindre sannolikt är det att han skulle ignorera deras åsikt när han tänker över ett agerande som står i motsatsförhållande till lagen- vilket trots allt är en potentiell källa till skam och eller bekvämlighet till det. Hirschi hänvisar till data som säger att "Det är inte själva kommunikationen i sig utan det är i kommunikationens fokus som är viktigt när det gäller påverkandet av sannolikheten att barnet kommer ihåg sina föräldrar när och om en situation av potentiell avvikelse dyker upp" (Hirschi 2001:91).

7.2 Henrik och Simon

Vi bedömer att Henriks relation till sina föräldrar kännetecknas av ett svagare attachment jämfört med Sofie och Lotta. Vi har gjort vår bedömning utifrån vårt empiriska material.

Henrik uppger att om det händer något allvarligt i hemmet sover han över hos sina kompisar. Som redan nämnts dricker Henrik alkohol trots att hans föräldrar påtalat riskerna för honom; samtidigt har föräldrarnas agerande varit passivt vid de tillfällen Henrik blivit "påkommen" att dricka alkohol. Vi bedömer att Henriks attachment till föräldrarna är svagare och det, i viss mån, kompenseras med ett starkare attachment till vännerna. Vi bedömer också att vännerna och vad de gör tillsammans på fritiden är centralt i Henriks liv. Vi bedömer också att alkohol är en viktig faktor i sammanhanget. Värt att notera är att Henrik var den enda bland respondenterna som svarade att skolans drog och alkoholinformation inte var tillfredsställande eller tillräcklig. Henrik uppgav att skolans information var för enkelspårig och enahanda. Att Henrik resonerar som han gör i frågan kan härstamma från en större erfarenhet på "området" än vad som är "brukligt" från en elev i 15-årsåldern. Henrik är redan medveten om alkoholens olika dimensioner och aspekter och kan av den anledningen tycka att skolans information är ytlig och inte tar hänsyn till alla faktorer och omständigheter. När det gäller själva skolarbetet säger Henrik att han tycker det är viktigt men säger samtidigt att han inte har bra betyg.

Vår bedömning om Simon är att även han har ett svagt attachment jämfört med Sofie och Lotta till sina föräldrar. Med detta menar vi att hans far är fysiskt frånvarande mycket av tiden från hemmet och att Simon känner att han inte kan prata om "allt" med sina föräldrar. Simon uppger även att hans föräldrar inte vill att han ska dricka eftersom hans far hade bekymmer med

alkoholen när Simon var liten. På grund av detta faktum vill de inte att Simon själv ska dricka alkohol. Simon berättar vidare att när han kommer hem berusad blir det dock ingen riktig reaktion eller som Simon själv uttrycker det ”*dom är vana*”. Utifrån detta bedömer vi att Simons relation till sina föräldrar kännetecknas, precis som i Henriks fall, av en svagare attachment än Sofie och Lottas. Simon uppfyller/följer ej sina föräldrars förväntningar/önsknings och det förefaller att hans föräldrar redan accepterat att Simon dricker genom deras passiva agerande.

Simon brukar varje torsdag fråga i sin umgängeskrets om det är någon som ska ha fest hemma hos sig till helgen. Och enligt Simons egen utsago är alkohol ett naturligt inslag i dessa fester. Simon nämner flera fördelar med sitt alkoholbruk; träffat många vänner, nytt ”trevligt” folk och en helt annan gemenskap. Noterbart är att Simon uppger att han har ett förflutet av cannabissmissbruk, detta skedde under hans tid i årskurs åtta men Simon säger att han nu är kvitt sitt missbruk. I Simons värld prioriteras festerna och tiden på fritidsgården. Vår bedömning är att Simon, i jämförelse till sina föräldrar, har ett starkare attachment till sina vänner. När det gäller skolans alkohol och drog information uppgav Simon att hans inställning (det är okej att dricka) inte påverkades, den förblev densamma. Simons skolgång har hittills präglats av underkända betyg.

Vår bedömning gällande attachment i Henrik och Simons fall, utgår från Travis Hirschi ”En av de bäst dokumenterade upptäckterna i forskningen om avvikelser är det faktum att avvikare är mindre sannolika än icke avvikare att vara starkt knutna till sina föräldrar.”, Hirschi (2001:85).

Vår bedömning är att Henrik liksom Simon har ett svagare attachment till sina föräldrar jämfört med våra andra två respondenter Sofie och Lotta. Vilket i sin tur kan förklara deras agerande, särskilt i situationer där det förekommer alkohol. Dessa killar har helt enkelt inget att ”*riskera*” eller ”*förlora*” genom att dricka alkohol; både vad gäller deras förhållande till deras föräldrar (svagt attachment) och deras vänner (som också dricker). Utifrån detta tankesätt hade man kunnat resonera vidare att Henrik och Simon, i sådana fall, har mer att riskera genom att *inte* dricka alkohol bland sina respektive umgängen; ett förhållandevis starkt band till sina vänner skulle kunna försvagas eller rentav gå helt förlorat. Vår bedömning är att alkoholen har en

rollfunktion i Henrik och Simons fall. Denna bedömning grundar sig från Lalander (1998:302), bedömningen är att en social identitetsförändring skulle kunnat ha ägt rum i Henrik och Simons fall, genom att de har identifierat sig i sina umgängeskretsar och skapat sig en bild av vem de vill vara och inte vill vara där alkoholen har en betydande roll.

Vi har även gjort bedömningen utifrån Hirschi (2001:145) som resonerar att om ett svagt attachment till föräldrar och en avsaknad av prestationsmotivation främjar avvikelse, så skulle hypotesen att attachment till unga vänner främjar avvikelse vara svårt att berättiga på teoretiska grunder.

Hirschi nämner i sin konklusion gällande attachment till vännerna, att den som har avvikande vänner är ovanligt benägen att ha begått avvikande handlingar, framförallt när hans band till det konventionella samhället är svaga från början. ”Faktum är att både aktuell och tidigare forskning på detta ämne kan summeras på följande vis: (1) barnet med liten investering i konformitet är mottaglig till förstadiet av avvikande influenser i hans omgivning; barnet med stor investering i konformitet är relativt immun mot dessa influenser, (2) ju större exponering till ”kriminella influenser” desto större är skillnaden i avvikande aktivitet mellan hög och låg investering i konformitet.” (Hirschi 2001:161).

Hirschi (2001:153,156) fann resultat från hans studie överensstämmande med kontrollteorins modell, pojkar med låg investering i konformitet är mer benägna att ha avvikande vänner, och avvikande vänner och investering i konformitet är oberoende relaterat till begåendet av avvikande handlingar.

Hirschi (2001:157f) refererar till sambandet mellan investering i konformitet och antalet avvikande vänner. Tabellen visar att tjugotvå procent av de som uppgett hög investering i konformitet har haft vänner som kommit i kontakt med polis medan femtioåtta procent av de som uppgett låg investering i konformitet har vänner som kommit i kontakt med polis. Hirschi drar slutsatsen att pojkar med hög investering i konformitet är mindre benägna att ha avvikande vänner och han tillägger att ju större investeringar i konformitet desto mindre påverkan av avvikande vänner. ”Påståendet att avvikande vänners påverkan beror på investering i konformitet leder naturligt till följande påstående: Att ju större antalet avvikande vänner är,

desto större är betydelsen av investering i konformitet, den lågt investerande pojken med inga avvikande vänner är mer benägen att begått avvikande handlingar än den högt investerande pojken med inga avvikande vänner, men den lågt investerande pojken är mycket mer benägen än den högt investerande pojken att ha begått avvikande handlingar när båda haft flera avvikande vänner” (Hirschi 2001:153).

Även i detta fall ser vi tydliga skillnader och mönster mellan studiens extremgrupper. Simon och Henrik har båda uppgett att de inte har bra betyg, något vi tolkat som att skolarbetet hos bägge är relativt lågt prioriterat. Det sociala, kontakten och umgänget med vännerna prioriteras – men utan en regelbunden fritidssysselsättning såsom idrottsaktiviteter. Lägg där till deras svaga attachment till sina föräldrar och summan blir då vad Hirschi skulle kalla för ”en låg investering i konformitet”. När det gäller Simon och Henriks respektive umgängeskretsar tenderar också de att vara avvikande. I den andra extremgruppen (Sofie och Lotta) förefaller det motsatta förhållanden; ett starkt attachment till föräldrar, prioritering av skolan, investering i konventionell livsstil (hästar och pingis), vänner med gemensamma, icke-avvikande, intressen. Med andra ord typexempel på vad Hirschi kallar för ”hög investering i konformitet”.

”Enligt denna måttstock så är dessa data väldigt konsistent med tidigare forskning, pojkar som begår avvikande handlingar är mycket mer troliga än de som inte begår avvikande handlingar att ha avvikande vänner.” (Hirschi (2001:135).

8 Slutdiskussion

8.1 Diskussion

Det som var tänkt från början att bli en studie uteslutande om ungdomar som dricker alkohol fann vi, förutom ungdomar där fester med alkohol var ett naturligt inslag, även de som inte druckit en droppe alkohol. Föga överraskande hörde vi även respondenter som befann sig i ”mittfåran”, det vill säga de som drack ”måttligt” och endast vid ett fåtal tillfällen. Men vi fann dessa ”extremgrupper” mer intressanta och en möjlighet att även belysa denna andra sida av samma mynt. Vi hade som målsättning att belysa alkoholens rollfunktion bland ungdomar och det vi fann var graderingar som var kopplat till i vilken utsträckning respondenterna drack, det vill säga deras alkoholvanor som belyser att alkoholvanor i unga år kan ses som en riskfaktor att hamna i kriminalitet (Brå2010:6). Vi hittade som sagt två extremer; två respondenter som låg starkt åt ena hållet och vice versa i likhet med Philip Lalander (1998). Vi valde av den anledningen att fokusera på totalt fyra respondenter; där alkohol, i Henrik och Simons fall, fyller en betydande social funktion och Sofie och Lotta där alkoholen lyser med sin frånvaro och som därmed inte fyller någon funktion överhuvudtaget, mer än med sin frånvaro. Vi upptäckte dessutom påfallande mönster bland de två extremgrupperna där starka familjeband kunde urskönjas i Sofies och Lottas fall fann vi indikatorer på motsatta förhållanden i Henrik och Simons fall. Enligt Travis Hirschis (2001) teori om sociala band är attachment till informella kontroller (familj, skola, vänner) central i frågan om avvikelser och avvikande beteenden. Framförallt spelar banden till föräldrarna en essentiell roll. Själva premissen av (det kanske viktigaste elementet) attachment känns habil. Det är relativt enkelt att relatera till och alla har vi någon gång känt smärta eller skam inför våra nära och kära. Och majoriteten av oss är helt enkelt inte beredda att offra dessa emotionella band som ett avvikande beteende skulle leda till. Vi kontrolleras och hindras från att falla offer för studentens frestelser.

På grund av denna kvalitativa studies snäva ramar, där fyra respondenter handplockats i ett urval omfattande totalt tio respondenter kan vi inte utesluta att valet kunde spela en roll, i den bemärkelsen att vi ”fick” de respondenter som ligger till grund för denna studie. Vi föreslår av den anledningen vidare forskning på samma tema, fast med en större omfattning och ett större urval specificerat till attachment till föräldrar. Detta för att belysa båda sidor av myntet och undersöka eventuella mönster som vi upptäckte i denna studie. Vi är även medvetna om att på

grund av spridningen, två killar i ena extreman och två tjejer i andra extreman, kan studien belysas ur ett genusperspektiv. Vi föreslår också vidare forskning för att undersöka om det kan vara genusrelaterat men i ett större urval. Värt att notera i både Henrik och Simons respektive hemförhållanden; fadern tenderar att lysa med sin *fysiska* frånvaro vilket givetvis försvårar omständigheterna kring ett funktionellt attachment till sina föräldrar. Henrik och Simons sociala situation och agerande kan mycket väl härstamma från avsaknaden av (och letandet efter) en fadersgestalt. Vidare forskning med en specifik utgångspunkt kring detta tema föreslås.

8.2 Slutsatser utifrån våra frågeställningar

8.2.1 Kan alkoholvanor bland ungdomar spela en viktig social roll?

Vår slutsats blir att i den mån ungdomar dricker, det vill säga i vilken omfattning och utsträckning ungdomar dricker, tydliggörs en rollfunktion; ju större alkoholvanor desto större rollfunktion har alkoholen. I umgängeskretsar där alkohol förekommer har den en tydlig funktion för sammanhållningen i gruppen.

8.2.2 Kan alkoholvanor bland ungdomar vara en orsak av starka sociala band till vänskapskretsar?

I de fallen där det förekommer ett regelbundet alkoholbruk drar vi slutsatsen att alkoholbruk tillsammans med sina vänner spelar och uppfyller en social funktion. Detta återspeglas i Simon och Henriks fall där svaren var relativt liktydiga; En roligare, gladare stämning på fester, ett ”dämpande” av negativa känslor, mer socialt utåtriktad (lättare för att prata och ta kontakt med människor man inte känner) och en social tillhörighet.

8.2.3 Kan det finnas andra vanor utöver alkohol som uppfyller samma sociala funktion?

Vi gjorde bedömningen, utifrån våra svar från respondenterna och teoretiska resonemang, att alkoholvanor kan vara kopplat till styrkan i känslomässiga band till föräldrar, snarare än till vänner. Hirschi (2001:159) avfärdar idén att avvikare har en varm och intim relation till varandra, han ser det som en romantisk myt. Hirschi menar vidare att en avvikare är mindre benägen att ha den typen av relation till någon annan över huvudtaget. Simon och Henrik upplever att gemenskapen blir starkare under alkoholrelaterade former. Detta har enligt Hirschis teori sin grund i attachment till föräldrarna. Det finns en större benägenhet att

”avvika”, i det här fallet i form av alkoholbruk, om de känslomässiga banden till föräldrarna är svaga. I både Henriks och Simons fall gjorde vi bedömningen att deras föräldrarelation kännetecknas av ett svagt attachment vilket kan förklara deras ”avvikelse”. I Sofie och Lottas fall gjorde vi bedömningen att deras band till föräldrarna var starka vilket kan förklara deras ”konformitet”. Vi gjorde också bedömningen att Sofie och Lotta har ett tryggt och stabilt socialt umgänge – men utan alkohol. Skillnaden mellan dessa extremgrupper är stor både vad gäller alkoholvanor samt graden av styrka i banden till sina respektive föräldrar, där av vår slutsats i frågan.

I Sofie och Lottas fall drar vi slutsatsen att gemensamma intressen, sysselsättningar och värderingar kan ha samma sociala funktion som Henrik och Simon beskriver alkoholens betydelse ihop med sina respektive umgängeskretsar. Sofie och Lotta upplever mer eller mindre samma typ av social tillhörighet som Henrik och Simon uppger. Skillnaden är att tjejerna till skillnad från killarna inte dricker en droppe alkohol. Här kan vi också dra slutsatsen, på basis av Hirschis teori, att Sofies och Lottas attachment till sina vänner till och med kan vara *mer* genuin än den som Simon och Henrik utger sig för att ha.

8.2.4 Har skolan informerat eleverna om alkohol?

Bägge skolorna som ligger till grund för denna studie uppger att de har informerat eleverna om alkohol i enlighet med skolornas respektive läroplan.

8.2.5 I vilken utsträckning har eleverna tagit del av informationen (informationsfilm och eller hemuppgift)?

I den ena skolans fall har information tillhandahållits i form av föreläsningar och ett samarbete med kommunen och att det sker vid upprepade tillfällen.

Den andra skolan har även de tillhandahållit sina elever information om alkohol. Detta på de naturorienterande lektionerna.

8.2.6 Har det påverkat elevernas syn på alkohol?

Det har påverkat elevernas syn fast på olika sätt beroende på vilken insikt och vilken erfarenhet de hade i ämnet innan skolan informerade. Vi ser även en koppling till respondenternas respektive föräldrarelation.

8.3 Personliga reflektioner

Arbetet under studiens gång har bitvis varit mödosam men samtidigt roligt att genomföra. Detta på grund av att vi valde, som vi tyckte och fortfarande tycker, ett intressant ämnesområde. Vi gick in i arbetet med en relativt klar bild om ungdomar och deras förhållande till alkohol. Men under studiens gång förvandlades denna bild gradvis till något mer komplext. Något som gjorde oss ännu mer nyfikna och drivna efter ”förklaringar”. Vi hade inledningsvis en viss förväntan om att ungdomarnas alkoholvanor skulle vara kopplat till deras respektive umgängeskrets. Och även om vi fann just dessa kopplingar så överraskades vi över den ännu starkare kopplingen till ungdomarnas föräldrarelation. Detta mönster kunde vi dock uttolka utifrån Travis Hirschis teori om sociala band. Vi fann även flera intressanta aspekter längs vägen, aspekter som inte nödvändigtvis skulle tillföra studiens fokus något signifikant. Det hade då utgjort stickspår från studiens ramar men de är väl så intressanta att följa upp (vilket vi också påpekat i form av vidare forskning.) Med facit i hand kan vi konstatera att det hade varit en klar fördel om vi följt upp vissa grundläggande argument, såsom attachment till föräldrar, samt gjort kompletterande intervjuer med ungdomarnas respektive föräldrar.

9 Källförteckning

9.1 Referenser

Alvesson M. Sköldböck K. (2008) *tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, 2 uppl. Studentlitteratur. Narayana pres Denmark.

Bjurström E. (2005) *Ungdomskultur, stil och smak*. Umeå: Boréa

Brå (2010) *Brott bland ungdomar i årskurs nio. BRÅ-rapport 2010:6*. Stockholm
Brottsförebyggande rådet.

Brå (2008) *Kommunernas påverkansprogram och deras deltagare år 2004: En kartläggning. BRÅ-rapport 2008:1*. Stockholm Brottsförebyggande rådet.

Brå (2005) *Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio: Resultatet från fem självdeklarations undersökningar. BRÅ-rapport 2005:4*. Stockholm Brottsförebyggande rådet.

Brå (2003) *Föräldrastöd i teori och praktik. BRÅ-rapport 2003:6*. Stockholm
Brottsförebyggande rådet.

Ejvegård R. (2009) *Vetenskaplig metod*. 4 uppl. Lund : Studentlitteratur.

Flyghed J. & Estrada F. (2007) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2 uppl. Lund:
Studentlitteratur.

Hirschi T. (2001) *Causes of Delinquency*. Transaction Publishers

Johannessen A & Tuft P A. (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö.
Liber.

Lander I. Pettersson T. & Tiby E. (2003) *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

Lalander P. (1998) *Anden i flaskan: Alkoholens betydelser i olika ungdomsgrupper*. Brutus
Östlings Bokförlag Symposion.

Lindgren S. (2009) *Ungdomskulturer*. Malmö : Gleerup.

Nylén U. (2005) *Att presentera kvalitativ data: Framställningsstrategier för empiriredovisning*.
Malmö: Liber AB

Sahlin I. (2000) *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Lund: Arkiv

Sampson R. J & Laub J. H.(1993) *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Cambridge. Harvard university press.

Silverman D. (2010) *Doing Qualitative research: A practical handbook, Third Edition*. Sage
Publications (CA)

Wibeck V. (2010) *Fokusgrupper- om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur AB, Lund.

Widerberg K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur. Holmbergs Malmö.

Wästerfors D. Sjöberg K. (2008) *Uppdrag Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber.

9.2 Internet

<https://lagen.nu/2003:460> Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (2010-12-02)

<https://lagen.nu/1998:204#P13> Personuppgiftslag (1998:204), Förbud mot behandling av känsliga personuppgifter (2010-12-02)

10 Bilagor

Intervju Guide

Läses upp till respondenten

Till en början vill jag presentera mig själv, Pontus Lundh/ Filip Lundstedt och studerar kriminologi högskolan Kristianstad. Vi har valt att studera alkoholens rollfunktion bland ungdomar i årskurs nio och kommer under denna intervju att be dig svara på frågor om alkoholen och ditt sociala liv kring detta ämne.

– Jag vill upplysa dig om att intervjun är helt frivillig att delta i och att du när som helst kan avbryta intervjun om du vill. Jag vill även upplysa dig om att du kommer vara helt anonym genom att du får ett pseudonym (påhittat namn), och att allt intervjumaterial kommer att förstöras efter studien är klar.

– Skulle du känna i efterhand att din insats under denna intervju vill plockas bort får du ta kontakt via mail. Ponte_lunddan@hotmail.com Eller filip.lundstedt@tele2.se

Inledning: Berätta om dig själv.

- hur gammal är du?
- Vad gillar du att göra på din fritid?

Nu ska vi diskutera lite om din familjs betydelse för dig.

- Bor du ihop med dina biologiska föräldrar (adoptiv, styv, foster)?
- Arbetar din mamma eller pappa?
- Vilken av dina föräldrar pratar du mest med, berätta lite om detta?
- Kan du prata om ”allt” med dina föräldrar? Kan du beskriva en händelse, situation?
- Upplever du att dina föräldrar förstår dig? Exemplifiera!
- Upplever du att dina föräldrar lyssnar på dig? Exemplifiera!
- Om du råkar i konflikt med mamma eller pappa hur fungerar dina vänner för dig då?
- Vilken förälder vänder du dig till när ni ska reda ut en situation eller faller rollen på både mamma och pappa?
- Hur upplever du att dina föräldrars inställning till alkohol är? (Kan du genom någon händelse exemplifiera det?)

- Har dina föräldrar informerat dig om alkohol, så fall på vilket sätt?
- Tycker du informationen varit tillräcklig, som dina föräldrar belyst dig med?
- Har du kommit hem berusad och vad blev i så fall reaktionen från mamma eller pappa?

Jag tänkte nu vi skulle diskutera lite om vad dina föräldrar har för förväntningar av din skolgång och vad du själv har för mål med skolan.

- Känner du det viktigt att lyckas i skolan, uppnå bra och höga betyg?
- Har skolan informerat dig om droger och alkohol?
- På vilket sätt har ni fått ta del i detta, med hemuppgifter eller grupparbeten, berätta lite?
- Har detta påverkat din syn på alkoholen eller drogerna, berätta lite?
- Tycker du skolan varit bra på att informera om alkohol och droger?

Jag tänkte även vi skulle diskutera om dina vänskapskretsar, hur du ser och upplever dina vänner och vilken social funktion de har för dig.

- Skulle du vilja berätta vad du och dina vänner gör ihop på fritiden?
- Om du råkar i konflikt med mamma eller pappa hur fungerar dina vänner då för dig?
- Kan du känna att dina vänner i detta läge kommer dig närmare och ni bygger upp en starkare relation tillvarandra?
- Har du vänner som någon gång kommit i kontakt med polis eller socialtjänst, berätta gärna lite om varför de kom i kontakt med myndigheten?
- Har du någon gång känt att du varit tvungen att prata med vänner om ett problem istället för dina föräldrar, berätta lite om en sådan situation?
- Hur kan en fredagskväll eller lördagskväll se ut ihop med dina vänner, berätta lite?
- Brukar du och dina vänner gå på fester ihop?
- Skulle du vilja berätta lite om vad som händer på festen?
- Har du upplevt att alkohol förekommer på fester?
- Är det killar och tjejer som dricker alkohol?
- Hur upplever du en person som inte dricker på en fest/fester?
- Hur tror du generellt (utifrån andras åsikter) en person upplevs som inte dricker på en fest/fester?
- Hur tror du att en person som inte dricker på fester upplever det?

- Om du druckit alkohol, skulle du vilja berätta varför du gjorde det under det aktuella tillfället?
- Upplever du att festerna och alkoholen gör vänskapen bättre eller sämre mellan dig och dina vänner, berätta gärna?
- Vilken roll har alkohol för dig och dina vänner?

Påverkar alkohol ditt omdöme (dina gränser)? Berätta gärna om en händelse.

- – Om du haft en jobbig dag i din familj och i skolan, kan du uppleva att alkoholen dämpar dessa känslor?
- Tror du att alkoholen kan vara ett sätt att komma ifrån olika problem i vardagen?
Exemplifiera!
- Finns det något annat förutom alkohol som knyter dig närmare dina vänner?
(– Skulle du vilja berätta varför du började/provade cannabis eller alt?)
(– Kan du i så fall känna att det bedövar jobbiga känslor bättre än alkohol?)
(– Tycker du det för dig närmare dina vänner då ni "röker ihop"?)